

FUNDADORS RELIGIOSOS: REFLEXIONS SOBRE UN PATRO HAGIOGRAFIC I MITIC

Joan Prat

DEPARTAMENT D'ANTROPOLOGIA SOCIAL I FILOSOFIA
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI. TARRAGONA.

Introducció

La temàtica a l'entorn dels líders sectaris és un element imprescindible en la imatge social que hom té de les sectes, i així, si ens faltés la visió d'un líder carismàtic, megalomaniac i capriciós que imposa la seva voluntat a uns centenars o a uns milers de seguidors, ens faltaria quelcom fonamental.

Pepe Rodríguez, un dels especialistes que més han fet, al nostre país, per divulgar el retrat robot sobre el sectarisme, s'ha referit al tema del lideratge en els cinc llibres que fins ara ha publicat, i un breu repàs dels seus punts de vista ens pot resultar útil, si més no, per encetar la temàtica central d'aquest article.

En el primer llibre, titulat significativament *Esclavos de un mesías. Sectas y lavado de cerebro* (1984), després de la Introducció, segueix un capítol titulat "Dirigentes y 'peones'". En aquest, l'autor comença assenyalant la importància d'analitzar la figura dels líders, ja que sovint els grups sectaris depenen més de la personalitat d'aquests que de qualsevol altra cosa. I els trets de personalitat són clarament psicopàtics i paranoics. A més:

"El líder, en general, resulta una figura marcadamente inhibidora y su carácter es de tipo autoritario. Tiene la particularidad de estar sometido a tendencias impulsivas sadomasoquistas que las utiliza para evadirse de la angustiosa sensación de aislamiento, insignificancia e impotencia que le atenaza". (Rodríguez, 1984:30).

Aquests paranoics, que admiren els poderosos, però desprecien i humilien els dèbils, pretenen actuar seguint les ordres d'una entitat superior de caràcter diví, la qual cosa reforça fins als límits del fanatisme una política personalista, autocràtica i megalomaniaca que té per objectiu satisfer un afany de poder malaltís. No obstant això, són capaços de trametre uns missatges delirants amb una càrrega emocional tan potent que resulta convincent per als seus seguidors i adeptes. Aquests darrers, sotmesos a unes relacions sàdico-masoquistes amb el líder de torn, accepten el domini personal absolut d'aquest damunt d'ells i això fins a l'extrem d'esborrar qualsevol expressió de la pròpia voluntat. En aquesta primera aproximació, Pepe Rodríguez il·lustra els seus plantejaments mitjançant quatre exemples concrets de líders moderns: Hitler, Charles Manson, Jim Jones i Sung Myung Moon. La segona aproximació es titula "Los mercaderes de Dios" i apareix en el segon llibre de l'autor *Las sectas hoy y aquí* (1985). Pel títol no és difícil endevinar que aquí el fil conductor és el tractament de l'"auris sacra fame" de molts líders sectaris. I aquesta set d'or i de diners lògicament es connecta amb la capacitat d'explotar els adeptes, amb el desig, sovint convertit en realitat, de viure rodejats d'un luxe asiàtic, i, en definitiva, de les

fortunes personals i institucionals de què gaudeixen molts d'ells.

L'autor acaba de perfilar el tema en un altre capítol titulat "Líderes con poder absoluto" que apareix en el llibre *El poder de las sectas* (1989). En aquest, a més d'insistir en l'estructura de personalitat paranoide de molts líders, revisa alguns dels títols honorífics que s'autoatribueixen, la missió messiànica i redemptora a la qual se senten cridats, i apunta un nou aspecte que anomena DMT, o sigui, la doctrina del mite personal, que:

"consiste en una sobrevaloración de todas las facetas humanas del dirigente hasta adornarlo con valores y habilidades propias de la divinidad". (Rodríguez, 1989:53).

Aquesta percepció idealitzada del líder, defensada sovint en la doctrina pròpia del grup, pot intensificar la sensació de poder de què ja gaudeix el líder i generar una espiral d'exigències, cada cop més irracionals i aberrants, que afecten o regulen les relacions d'uns i altres. Però, com és possible tot això?. Rodríguez opina que, si bé l'adepte

"no es, para entendernos, un 'loco' o un 'tarado' sino una persona angustiada por la constante amenaza de sus intereses vitales por parte de la estructura social" (Rodríguez, 1984:39),

sí que pot arribar a uns graus de suggestibilitat extrema, de robotització mental i de submissió fanàtica i esclava tan absoluts, que acaba essent capaç de tot.

La il·lustració concreta del lideratge i del seu funcionament, la desenvolupa l'autor en dos llibres més monogràfics: *La conspiración Moon* (1987) i *Traficantes de esperanzas* (1991). Les biografies de Sun Myung Moon -"un coreano con delirios mesiánicos"- i de Lucien Engelmajer, el Patriarca, respectivament, li serveixen per concretar molts dels trets patològics que en les ratlles anteriors han estat assenyalats com a típics dels líders carismàtics sectaris.

Fins aquí l'obra i el tractament de Pepe Rodríguez sobre el lideratge sectari. Només vull afegir que lectures semblants del fenomen són nombrosíssimes i que afecten la pràctica totalitat dels autors que defensen la mateixa imatge social del sectarisme¹.

Inicialment, m'havia plantejat aquest article com una reflexió general sobre el paper dels fundadors religiosos i la percepció més o menys espontània que d'aquests tenen els seus seguidors. La mostra de fundadors que havia de treballar em venia donada per les vuit institucions que han estat presentades en el número vuit d'aquest dossier i que, recordem-ho, són: l'Orde benedictí, el Cister, la Fe Bahai, els Testimonis de Jehovà, Brahma Kumaris, Hare Krisna, l'Opus Dei, i Gnosis. I havia pensat dividir l'article en dues gran parts: en una primera efectuarià una aproximació comparada a les vuit biografies dels fundadors de les institucions i grups esmentats, mentre que dedicaria la segona a esbrinar el caràcter paradigmàtic i exemplar que aquests líders religiosos acostumen a tenir per als seus seguidors i adeptes. També pensava que la combinació d'aquestes dues aproximacions em donaria la clau per analitzar la temàtica del carisma, que segons Ch. Lindholm és fonamentalment una relació, "*una fusión del yo interior del líder y del seguidor*" (1992:22). Però l'escrit quedava extraordinàriament llarg i, per motius pràctics, vaig haver de simplificar el plantejament inicial i concentrar-me només en la primera part. El resultat, doncs, ha

¹ Un botó de mostra és Pilar Salarrullana, que en el llibre *Las sectas. Un testimonio vivo sobre los mestias del terror en España* escriu: "Todas las sectas tienen un líder, que es un personaje mesiánico, carismático, con un gran encanto personal y un gran poder de atracción y sugestión: lo que los psicólogos llaman un "paranoico expansivo", que se hace dueño de cuerpos, mentes y, por supuesto, cartera de sus adeptos. Se autodenomina "gurú", "maestro", "profeta", "reverendo", "swami", "pastor", "presidente", "comandante" o "padre". Es el que lo sabe todo, lo controla todo y lo prevé todo. No se puede dudar de su palabra, ni de sus escritos, ni de sus mandatos; no se le puede desobedecer jamás y reina absolutamente y sin discusión. A su muerte, algunas sectas desaparecen o sufren convulsiones o escisiones en las luchas de sus sucesores por hacerse con el liderato, si el jefe muerto no ha dejado todo "atado y bien atado". En otras, como en las monarquías, la sucesión recae en el hijo mayor". (Salarrullana, 1990:60).

restat limitat a una senzilla presentació comparada de les biografies dels fundadors dels grups que integren la mostra. Els personatges que tindrà en compte són els següents: Benet de Núrsia (S. V - VI), fundador dels benedictins; Bernat de Claravall (1090-1153), impulsor i reformador, més que no pas fundador, de l'orde del Cister; Husayn'Alf (1817-1892) més conegut com Baha'u'lláh (literalment "la Glòria de Déu), fundador de la Fe Bahai; Charles Taze Russell (1852-1916), creador dels Estudiants de la Bíblia, després anomenats Testimonis de Jehovà; Dada Lekhraj (1876-1969), també anomenat Prajapita Brahma o més carinyosament Brahma Baba, fundador de Brahma Kumaris; Abhay Charan De (1896-1977) més conegut com Prabhupada -literalment "El gran sant entre els sants"- organitzador i creador de l'Associació Internacional per a la Consciència de Krisna (ISKCON); José María Escriba Albás (1902-1975), que també es va canviar el nom pel de Monseñor Josemaría Escrivá de Balaguer, fundador i "padre" de l'Opus Dei, i, finalment, Victor Manuel Gómez Rodríguez (1917-1977), més conegut com a Venerable Mestre Samael Aun Weor, líder i fundador de Gnosis.

Abans de continuar, permeteu-me unes ratlles sobre els personatges esmentats per indicar les fonts d'informació que he emprat en cada cas. Per tractar Benet de Núrsia, m'he servit de la font coneguda més antiga: el llibre segon dels *Diàlegs* (1989) de sant Gregori el Gran, titulat *Vida i miracles del venerable Abat Benet*, així com de la versió més resumida que apareix a *La Llegendada Daurada* (1982), de Santiago de la Voràgine (Cap.XLIX). També la font del Voràgine ha resultat important per al tractament del segon personatge de la mostra: Bernat de Claravall. Però, per completar informacions i compensar el caràcter ingenu del capítol CXX, dedicat al sant, he emprat el llibre de Jean Leclercq, *San Bernardo, monje y profeta* (1990), un dels darrers que hom ha publicat en castellà sobre aquest líder religiós del segle XII. I del segle XII, passem al XIX, en el qual van néixer quatre personatges més de la mostra. El persa Husayn'Alf és el primer. La font d'informació bàsica ha estat el llibret intítulat *Baha'u'lláh* (1992), publicat per l'Assemblea Espiritual Nacional dels Baha'is d'Espanya amb motiu del centenari de la seva mort². I de l'Iran passem als USA, on Charles Taze Russell va fundar-hi els Testimonis de Jehovà. Una biografia detallada de Russell fou publicada en un dels *Anuaris* del grup. Concretament, a l'Anuari de 1975, dedicat a historiar el moviment dels Testimonis als Estats Units d'Amèrica, hi figura la història personal del fundador³. L'únic personatge de la mostra sobre el qual no havia trobat pràcticament res escrit és Dada Lekhraj, inspirador de Brahma Kumaris. Per omplir el buit informatiu vaig demanar una entrevista a la coordinadora nacional dels Brahma Kumaris espanyols i aquesta em va atendre amablement en el seu despatx de Barcelona. Així doncs, els materials, en aquest cas, són bàsicament el resultat de la transcripció de l'entrevista⁴. Abhay Charan De compta amb una biografia oficial titulada *Prabhupada*, llibre que porta per subtítol *Construyó una casa en la que puede vivir el mundo entero* (1986) i que fou escrit per un dels primers devots americans del fundador de Hare Krisna, Satsvarupa Dasa Goswami, antic periodista i secretari personal de Prabhupada⁵. El següent personatge de la mostra, nascut ja en el segle XX, és Monseñor Escrivá

² Un dels membres de l'equip, en Joan Manel Garcia, va assistir recentment a una conferència pública sobre Baha'u'lláh, celebrada al Casal del Metge de Barcelona. La transcripció de la cinta mostra unes semblances més que evidents amb el llibret *-Baha'u'lláh* (1992)- que he emprat com a font principal. També resulta útil el llibre d'Annemarie Honnold (1986), *Relatos de la vida de Abdul Bahá*, sobre el fill i successor de Baha'u'lláh.

³ Agraïxo a en Luís José González que m'hagi indicat i passat còpia d'aquesta font.

⁴ Agraïxo a Míriam Subirana, de Brahma Kumaris, l'entrevista que em va concedir el 23 d'agost de 1993.

⁵ El pròleg de Michael Grant -Mukunda Dasa- al llibre titulat *La ciencia de la Auto Realización* (1980), que aplega un conjunt d'entrevistes, conferències i articles de Prabhupada, és útil, sobretot pel que fa a l'època americana del guru. També completa la informació el llibret titulat *Preguntas perfectas, respuestas perfectas. Conversaciones entre Su Divina*

de Balaguer, sobre el qual hi ha diferents biografies més o menys oficials. Aquí n'he emprat dues: la de Salvador Bernal, que porta per títol *Mons. Josemaría Escrivá de Balaguer. Apuntes sobre la vida del Fundador del Opus Dei*, i publicada l'any 1976, i la d'Andrés Vázquez de Prada (1983): *El Fundador del Opus Dei. Mons. Josemaría Escrivá de Balaguer (1902-1975)*. Ambdós autors són membres actius de l'Obra⁶. Finalment, Oscar Uzcátegui (1990) ha escrit la biografia -una biografia èpica i mítica sense pal·liatius- sobre Manuel Gómez Rodríguez, fundador de Gnosis, amb el títol de *Samael Aun Weor. El hombre absoluto*. Uzcátegui, deixeble fidel del Mestre, fou, durant anys, el seu secretari personal⁷.

Com es pot observar, en tots els casos m'he orientat a tractar fonts plenament oficials i així, amb l'excepció dels dos primers casos de la mostra -sant Benet i sant Bernat-, que ja formen part de la història de l'Església en general, en tots els altres casos, les edicions a què m'he referit en les ratlles anteriors pertanyen sempre a la institució religiosa fundada pel biografat. Els textos, per tant, els són declaradament favorables.

Un cop llegit i fixat tot el material, el pas següent va consistir a establir com una mena de plantilla o de guió-esquema per poder comparar les dades biogràfiques dels vuit personatges que integren la mostra. Després de diferents proves, el guió definitiu va quedar fixat en els punts següents:

1. Dades familiars i biogràfiques. Infància i joventut.
2. Proves i senyals de la missió: els inicis de la institució.
3. La institució i la seva expansió.
4. Característiques personals del líder. Escrits i doctrina.
5. Els darrers temps. La mort i la successió.

1. Dades familiars i biogràfiques. Infància i joventut

Benet de Núrsia va néixer en el si d'una família benestant en un any indefinit del segle V. Era germà d'Escolàstica, també santa i, segons ens diu sant Gregori, "des del temps de la seva infantesa tingué el cor com el d'un ancià" (1989:72). De molt jove fou enviat pels seus pares a Roma per estudiar arts liberals, però "en veure que molts es decantaven pels abismes dels vicis", decidí de retirar-se "prudentment ignorant i sàviament indocte" (Op. cit. 72). Així, acompanyat de la seva dida, que l'estimava tendrament, es van instal·lar a un indret que en deien Aeside, però al cap de poc temps va abandonar ocultament la dida i es va refugiar en un lloc desert, anomenat Subiaco, dotat d'aigües fresques i cristal·lines. Allí, en una balma estretíssima, va viure durant tres anys, ignorat de tothom, tret d'un monjo que li portava menjar de tant en tant. I així:

"El venerable Benet (...) habità amb si mateix en aquella solitud perquè es recolgué dins el claustre de la seva intel·ligència, i cada cop que l'ardor de la contemplació l'arrabassava en èxtasi, no hi ha dubte que aleshores s'elevava per damunt d'ell mateix". (Sant Gregori, Op. cit. 79).

Gracia A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada y Bob Cohen voluntario de la Peace Corps en la India (1991).

⁶ N'hi ha d'altres que també haurien servit. Penso, per exemple, en el llibre de Peter Berglar *Opus Dei. Vida y obra del fundador José María Escrivá de Balaguer* (1988) o bé *Huellas en la nieve. Biografía ilustrada de Josemaría Escrivá de Balaguer, fundador del Opus Dei* (1987), de Tennis M. Helming, o el d'Ana Sastre (1989), *Tiempo de caminar. Semblanza de Monseñor Escrivá de Balaguer*. Si vaig seleccionar els llibres de Bernal i de Vázquez de Prada, va ser, senzillament, perquè els vaig llegir primer.

⁷ *Las tres montañas* (1981/1983), de Samael Aun Weor, és un llibre relativament autobiogràfic, que en alguns moments pot resultar útil.

També Bernat de Claravall era de família noble i aristocràtica. Va néixer l'any 1090 al castell de Fontaines, a la Borgonya, essent fill de Tescelin, un guerrer dedicat al servei de Déu, i d'Alícia, una dama extraordinàriament pietosa que consagrava els seus fills a Déu tan bon punt naixien. En va tenir set, sis dels quals foren mascles i tots ells monjos, i fins i tot l'única filla, després de casar-se, va demanar dispensa per fer-se monja, pressionada pels seus germans. Bernat fou el tercer i la seva naixença va anar precedida d'una visió o presagi que la seva mare va tenir. En efecte, aquesta va somiar que estava prenyada d'un gos. Un religiós, profèticament, va interpretar el somni dient-li que el nen que esperava seria un mastí de la fe que defensaria la casa de Déu amb els seus lladrucs. La pietosa Alícia, tanmateix, educava els seus fills en una frugalitat estricta i els feia dur una vida molt austera preparant-los, així, per a la vida monàstica que els esperava. El mateix Bernat, des de la seva infància, va resoldre de viure una vida de castedat perpètua i ho va aconseguir malgrat les nombroses temptacions -les "torpes tentaciones" en expressió del Vorágine- que el maligne li va enviar i que més endavant detallaré.

Lluny de l'espai i el temps en què havia viscut Bernat, naixia a Pèrsia Husayn'Alí, Baha'u'lláh, el 12 de novembre de 1817, en el si d'una família noble i emparentada amb les grans dinasties del passat imperial persa. Pel seu llinatge familiar, el jove Husayn'Alí estava destinat a seguir una brillant carrera ministerial, però va renunciar-hi i va preferir dedicar les seves energies a tota mena d'accions filantròpiques, que li van merèixer el sobrenom de "Pare dels Pobres". Aquestes activitats tenien lloc en un context de revolta mil·lenària i messiànica encapçalada per un jove comerciant de la ciutat de Shiraz, anomenat el Báb, que anunciava que el dia de Déu estava pròxim i que ell mateix era el promès per les escriptures islàmiques. Husayn'Alí va participar activament en el moviment del Báb, fins que tot va acabar tràgicament amb l'execució pública d'aquest, el 9 de juliol de 1850, i l'esclafament brutal dels seus seguidors. Alguns, però, i entre ells Baha'u'lláh, no foren executats, sinó arrestats i conduïts a una masmorra profunda -el famós Siyáh-Chál, o "Pou Negre"- on, com més endavant veurem, Baha'u'lláh va rebre els senyals que el van fer conscient de la seva missió divina.

Més plàcida i tranquil·la va transcórrer la infància i la joventut de Charles Taze Russell, que va néixer el 16 de febrer de 1852 a Allegheny (USA). Era el segon fill d'un matrimoni d'ascendència escocesa-irlandesa, que pertanyien a l'església presbiteriana. La mare de Charles T. Russell, com la de sant Bernat, el va dedicar a l'obra del Senyor des del moment en què va néixer. Quan el noi tenia nou anys, la seva mare es va morir i, als onze, el seu pare el va associar a una cadena de botigues de roba d'home, que era un negoci familiar, pròsper i rendible. Però ell, per damunt de tot, era un estudiant sincer de les Escripures i quan tenia dotze anys el seu pare el va trobar, a les dues de la matinada, a la tenda de la família, investigant una concordança bíblica i totalment abstret. El jove estava preocupat per les doctrines del càstig etern i de la predestinació, i així va començar un període intens de recerca en què:

"asaltada su mente por la preocupación en cuanto a doctrinas, examinó los varios credos de la cristiandad, estudió (las) principales religiones orientales (...) y quedó gravemente desilusionado. ¿Dónde podía hallarse la verdad?". (Anuario, 1975:35).

Sobre la infància i la joventut de Dada Lekhraj tenim ben poca informació. Va néixer l'any 1876 en el si d'una família humil i el seu pare era mestre rural. De jove, va viure a Hyderabad (Pakistan), pertanyia a la casta dels brahmis, estava casat, tenia quatre fills i va guanyar una fortuna notable amb el negoci dels diamants. Se sap que sempre fou una persona devota, creient, molt respectuosa i honesta.

Abhay Charan De, més conegut com Srila Prabhupada, va néixer a Calcuta el dia 1 de setembre de 1896. El seu pare era un comerciant de teixits que pertanyia a la comunitat aristocràtica de comerç, *suvarna-vanik*, i seguint la tradició bengalina va encarregar a un astròleg l'horòscop del nen. Aquest va predir que quan aquella criatura tingués setanta anys, creuaria l'oceà,

seria un gran defensor de la religió i obriria 108 temples⁸. El pare d'Abhay Charan De era un vaishnava pur i va educar el seu fill segons els principis vèdics més estrictes perquè fos conscient de Krisna. I el nen fruïa amb els actes de pietat i estava fascinat pels festivals religiosos que hom celebrava pels carrers de Calcuta. De jove fou enviat a la Facultat -no sabem exactament què va estudiar-, però seguint els consells de Ghandi va abandonar els estudis i va rebutjar el diploma de final de carrera que li oferien els anglesos. També en aquesta època, el seu pare va disposar el seu matrimoni amb Radharami Datta, filla d'una família de comerciants amb la qual ell mateix estava associat.

També era comerciant Don José Escriba y Corzán, pare del Fundador de l'Opus Dei, José María Escriba y Albás, que va néixer a Barbastre el 9 de gener de 1902. La mare, Dolores Albás y Blanc, era la penúltima d'una família de tretze germans. José María fou el segon fill dels sis que va tenir el matrimoni i, als dos anys, va sofrir una greu malaltia. Desenganyada pels metges segons l'expressió tradicional, la seva mare el va oferir a la Mare de Déu de Torreciudad -una ermita pirenenca propera a Barbastre- i el nen va guarir-se, segons els seus biògrafs, miraculosament. Com en el cas de Bernat de Claravall i també de Prabhupada, José María va mamar la pietat religiosa dins la pròpia llar. Però, mentre estava estudiant el batxillerat les desgràcies es van abatre sobre la família dels Escriba. Les tres nenes que el seguien van morir amb pocs anys de diferència i, a més, el pare es va arruïnar totalment. Com a conseqüència de la fallida del negoci familiar, es van traslladar a Logronyo i allí, pel Nadal de l'any 1918:

"Un día de fuerte helada, en pleno invierno de Logroño, Josemaría -aún adolescente- vio las huellas de los pies descalzos de un Carmelita sobre la nieve. Estas huellas removieron su corazón, que se encendió en deseos de un amor grande". (Bernal, 1976:57).

I afegeix l'altre biògraf:

"Aquel alma marchaba descalza por Cristo; la suya, en cambio, ¿qué sacrificio hacía por su Dios? (...) Dio un fuerte viraje interior. Asistía a diario a la Santa Misa. Se mortificaba". (Vázquez de Prada, 1983:73).

Poc després, entrava al Seminari. Però allí, no tot foren flors i violes i els seus condeixebles li van treure els motius de "el pijaito"; també per la seva gran pietat li deien el "rosa mística". Les burles van augmentar quan un dels seus companys va descobrir a la seva habitació un cilici, que el jove seminarista emprava sovint per mantenir a ratlla les baixes passions i mortificar, convenientment, els desigs de la carn. El 28 de març de 1925 va ésser ordenat sacerdot i va celebrar la seva primera missa a la Basílica del Pilar de Saragossa. En aquesta mateixa ciutat va estudiar Dret, i després d'una breu estada com a capellà de poble a Perdiguera, "un lugarejo de 870 habitantes, en la linde de los Monegros" se'n va anar a Madrid per fer-hi el doctorat. Allí, en una data concreta, com ben aviat veurem, hi va concebre l'Opus Dei.

Victor Manuel Gómez Rodríguez -Samael Aun Weor- va néixer el 6 de març de 1917 a la ciutat colombiana de Bacata. Els seus pares es van separar durant la seva infància i això va ser la causa d'un llarg calvari per a la criatura. Fou maltractat pel seu pare i per la seva madrastra i els senyals de les pallisses rebudes el van acompanyar tota la vida. Com a conseqüència d'això va fugir de casa. Malgrat tot, i com ell mateix escrivia:

"No está de más aseverar solemnemente que nací con enormes inquietudes espirituales: negarlo sería un absurdo. Aunque a muchos les parezca algo insólito e increíble el hecho concreto de que haya alguien en el mundo que pueda recordar en forma íntegra la totalidad de su existencia, incluyendo hasta su propio suceso del nacimiento, quiero aseverar que yo soy uno de esos" (Uzcátegui, 1990:55).

⁸ A la tradició vèdica, el 108 és un nombre carregat de densitat simbòlica.

Mentre corria món per la zona de Nova Granada, el jove Victor Manuel va conèixer gent i escoles relacionades amb l'esoterisme. Va interessar-se per l'espiritisme, la societat teosòfica, els Rosacreu, i va llegir les obres dels grans ocultistes com madame Blavatsky, Krumm Heller, Eliphas Levi, etc., mentre practicava les diferents branques del ioga. Però, com alguns altres biografiats, decebut:

"de tantas alocuciones intelectuales y harto de discursos y vana palabrería insubstancial, el "afanoso buscador de la verdad" abandonó las ciudades y sus antros escolásticos para irse a buscar la dulzura y el encanto del mar y lo consiguió a las costas del Mar Caribe...". (Uzcátegui, Op. cit., 73).

2. Proves i senyals de la missió: els inicis de la institució

En el primer apartat, havíem deixat Benet de Núrsia en ple èxtasi contemplatiu. Però a vegades el dimoni el temptava i el rondava. Un cop ho va fer en forma de merla negra i Santiago de la Vorágine ho descriu així:

"Benito se santiguó, y el pájaro se alejó de allí, más al poco rato el diablo empezó a turbar su imaginación trayéndole a la memoria el recuerdo de una mujer a la que en cierta ocasión había visto, haciéndole codiciar su hermosura y encendiendo en su ánimo apetitos libidinosos". (Vorágine, 1982:201).

La temptació va ser tan forta que Benet va decidir abandonar el desert, però:

"de pronto Benito adquirió conciencia clara del mal paso que iba a dar y, arrepentido de no haber rechazado enérgicamente aquella tentación, inmediatamente se despojó de sus vestidos, se desnudó completamente, se arrojó en un matorral que allí cerca había y se revolvió una y otra vez entre las zarzas; cuando se alzó del suelo y salió de entre la espesa maleza, todo su cuerpo era una llaga, pero la tentación había quedado vencida...". (Vorágine, Op. cit., 201).

Segons sembla, el sistema va ser tan expeditiu que Benet mai més no va tenir temptacions d'aquesta mena. La prova, doncs, estava vençuda, i com assenyala sant Gregori: "No hi ha dubte que un cop alliberat d'aquella temptació tenia dret a ser mestre de virtuts" (1989:76).

La fama de la seva santedat es va estendre arreu i els deixebles i seguidors van arribar-li de tots els indrets. Després d'una mala experiència com a abat d'un monestir vef, els monjos del qual van intentar donar-li vi emmetzinat, ell mateix va fundar els seus propis monestirs, fins a un total de dotze.

Si Benet va esdevenir "mestre de virtuts" després de vèncer els desigs de la carn, també Bernat va superar amb èxit el mateix tipus de proves que li enviava el maligne. Així, en certa ocasió, el jove Bernat de Claravall es va adonar que estava mirant el rostre d'una dona una bona estona i, sense pensar-s'ho dues vegades, es va llençar a un estany d'aigües gelades. Allí, mig congelat i tremolant "comprendió que Dios con su gracia había extinguido totalmente el calor de su precedente e inadvertida concupiscencia carnal" (Vorágine, 1982:512). Però el maligne va redoblar els seus esforços per perdre'l i així el va assetjar amb una temptació molt més intensa. Santiago de la Vorágine ho explica d'una manera deliciosa:

"Una noche -escriu- cierta jovencilla, movida por el diablo, completamente desnuda, se introdujo en el lecho en que Bernardo dormía, y tanto se arrimó a él que le despertó" (Vorágine, Op. cit., 512).

Ell, però, es va girar donant l'esquena a aquella esgarriada que, amb desvergonyiment, "empezó a palparle y trató de excitar la concupiscencia del adolescente". De res no li va servir i Bernat va vèncer aquesta segona temptació. La tercera es va produir durant un viatge que feia el

protagonista amb uns companys. Es van hostatjar a casa d'una dona madura que:

"en cuanto vio a Bernardo quedó prendada de su hermosura y de su juvenil prestancia, e inflamada de concupiscencia (...) preparó una cama en habitación distinta". (Vorágine, Op. cit., 513).

Arribada la nit, la dona, de puntetes, se'n va anar al llit de Bernat i "comenzó a acariciarle impudicamente". Però Bernat es va posar a cridar: "¡Socorro!, ¡ladrones!, ¡ladrones!". L'escena es va repetir tres vegades i lògicament Bernat en va sortir triomfant, però va comprendre que "si continuaba morando entre serpientes" (i serpents de sang calenta afegim nosaltres) la seva virtut perillava, va decidir entrar al més aviat possible a un convent. Així, als vint-i-dos anys, amb trenta joves més que l'acompanyaven, va ingressar al Cister, que feia 15 anys que s'havia fundat. Després de dos anys de noviciat va ser enviat a Claravall, a la Champagne, per ser-ne abat. I va ser-ho durant 38 anys en els quals va governar el monestir i l'orde en general, amb mà severa i sense massa contemplacions.

Husayn'Alí fou tancat a la masmorra subterrània de Teheran l'agost de 1852. I va ser precisament en aquest indret fosc, brut, amb una mala olor insuportable i ple de criminals i de condemnats a mort, que va tenir els primers senyals de la seva missió. El mateix Baha'u'lláh ho descriu així:

"Cierta noche, en un sueño, se escucharon por doquier estas exaltadas palabras: "Verdaderamente, te haremos victorioso por Ti mismo y por Tu pluma. No te aflijas por lo que Te ha acontecido, ni temas porque tu estás a salvo. Dentro de poco Dios hará surgir los tesoros de la tierra: hombres que te ayudarán por Ti mismo y por Tu nombre, para lo cual Dios ha hecho revivir los corazones de aquellos que Le han reconocido" (Baha'u'lláh, 1992:11).

Així, malgrat el pes de les cadenes amb què estava engrillonat (i que li deixarien una marca inesborrable a la seva pell), el missatge es va acompanyar d'unes sensacions estranyes, clarament indicadors de la revelació divina que acabava de tenir⁹. D'ençà aquest moment va dedicar tota la seva vida a una missió a la qual havia estat cridat contra la seva pròpia voluntat. "No por Mi propia voluntad" és el títol d'un dels capítols del llibre que estic sintetitzant (p. 58).

Poc després, Baha'u'lláh fou alliberat de la presó i desterrat al país veí d'Iraq després d'haver sofert una confiscació arbitrària de les seves propietats i riqueses. Durant aquest primer exili:

"El siguió el camino que todos los mensajeros de Dios anteriores habían tomado y se retiró a un lugar desierto, escogiendo para este propósito la región montañosa del Kurdistan" (Baha'u'lláh, Op. cit., 13).

Malgrat les privacions severes i els patiments físics que va sofrir a les muntanyes, aquesta va ser una època de felicitat intensa en la qual va reflexionar sobre el missatge que li havia estat confiat. Quan va retornar, els antics seguidors del Báb -la comunitat babi- el van reconèixer com el seu successor directe i des d'aquell moment el van acompanyar en els seus exilis successius de Constantinoble, Adrianòpolis i, finalment, a la fortalesa d'Akkà (Acre), a les costes de Terra Santa. El clima de *communitas* i d'intensitat espiritual dels primers deixebles de Baha'u'lláh, el posa en relleu un d'ells dient:

⁹ En una carta enviada al monarca de Pèrsia, Baha'u'lláh escrivia: "Yo no era más que un hombre como los demás, dormía en Mi lecho cuando, he aquí, las brisas del Todo Glorioso soplaron sobre Mi y Me enseñaron el conocimiento de todo lo que ha sido. Esto no viene de mí sino de Uno que es Todopoderoso y Omnisapiente. Y El me ordenó elevar mi voz entre cielo y tierra y por esto Me sucedió lo que ha hecho correr las lágrimas de todo hombre de conocimiento" (Op. cit., 58).

"Muchas noches más de diez personas subsistían con tan sólo un puñado de dátiles. Nadie sabía a quién pertenecían realmente los zapatos, las capas o las túnicas que se hallaban en sus casas. Ninguno de ellos, cuando iba al bazar, podía asegurar que los zapatos que llevaba eran los suyos y tampoco cada uno de los que entraban en presencia de Baha'u'lláh podía confirmar que la capa o túnica que llevaba le pertenecía (...) ¡Oh, qué júbilo el de aquellos días y qué felicidad y asombro en aquellas horas" (Baha'u'lláh, Op. cit., 17-18).

La comunitat va anar adquirint influència i respectabilitat i va rebre visites de dignataris i prínceps que van afavorir la difusió del missatge de pau mundial que Baha'u'lláh predicava.

La crida o senyal que va rebre Charles Taze Russell va ser menys espectacular, però igualment efectiva. Així se'ns explica a la seva biografia:

"Cierta noche, un joven de dieciocho años transita por una de las calles de Allegheny. Según lo que él mismo admitió más tarde, su fe (...) había caído "víctima fácil de la lógica de la incredulidad". Pero esta noche lo atrae cierto cantar. Entra en un salón polvoriento y oscuro. ¿Qué busca?. En sus propias palabras "ver si el puñado de personas que se reunía allí tenía algo más inteligente que ofrecer que los credos de las iglesias prominentes" (Anuario, 1975:34).

El jove Russell es va assegurar i va escoltar el predicador, un segon adventista anomenat Jonas Wendrell, que, si més no, el va portar a estudiar la Bíblia amb més intensitat que no pas ho havia fet fins aquell moment. I poc després, amb un grup petit d'amics, van iniciar unes trobades setmanals per investigar la Bíblia de manera sistemàtica. Cada cop més atret i convençut del seu nou camí, als vint-i-cinc anys es va vendre tots els interessos en el negoci familiar per poder-se dedicar exclusivament a predicar. I com a conseqüència d'aquesta activitat hom l'anomenava el "Pastor" Russell. Ell mateix se sentia un servent de Déu que complia la voluntat de Jehovà. Després d'una aliança fallida amb N.H. Barbour, propietari d'un diari religiós, Russell i els seus associats fundaren una trentena de congregacions a Pensilvània, Nova Jersey, Nova York, Massachussets, Delaware, Ohio i Michigan. El caràcter de communitas que assenyalàvem en el cas de les primeres associacions baha'is, també el trobem a l'experiència de vida de la Casa Bíblica. Un testimoni escriu el següent:

"Eramos sólo treinta en la "familia" y puesto que el grupo era pequeño era verdaderamente una familia (...) Todos comíamos, dormíamos, trabajábamos y adorábamos en aquel solo edificio...". (Anuario, Op. cit., 42).

Dada Lekhraj, Brahma Baba, als 60 anys, i "cuando la mayoría de sus contemporáneos pensaban en el retiro (...) entraba en la fase más activa y fascinante de su vida"¹⁰. Durant uns mesos es va sentir atret a reflexionar en soledat i a meditar la lectura del Gita. I així, pels voltants de l'any 1936:

"Un día, de repente, sintió como una ola de energía se apoderaba de él, llenándole de luz. A continuación tuvo una serie de poderosas visiones que alteraron tanto su perceptibilidad que fue capaz de recibir una nueva noción acerca de la naturaleza de su ser espiritual o alma; de su relación con Dios; de la verdadera condición del mundo y de su interrelación verdadera entre los tres".

La seva dona i la seva nora van ser testimonis d'una d'aquestes experiències místiques i la darrera descriu així aquella escena que qualificà d'inoblidable:

"Todo su rostro estaba luminoso, con un color rojizo luminoso, incluso la habitación estaba iluminada con un resplandor sobrenatural. La atmósfera parecía que estuviera cargada de electricidad".

¹⁰ Extret d'un fulletó editat per la Universitat Espiritual Brahma Kumaris amb el títol de: *Fundador. El primer despertar silencioso*. Les citacions en castellà que segueixen en el text pertanyen a la mateixa font.

Experiències semblants es van repetir durant uns mesos en els viatges que Brahma Baba va realitzar a Benarés, Caixmir i Calcuta. Fou aleshores quan decidí acabar amb el negoci de diamants i dedicar-se íntegrament a la seva nova missió. Va fundar la Universitat Brahma Kumaris destinant la seva quantiosa fortuna a finançar el grup. I així, durant catorze anys unes 300 persones -en el grup sempre van ser més nombroses les dones- van viure juntes, a Karachi. La vida era senzilla: es llevaven d'hora, eren vegetarians estrictes i practicaven el celibat opcional. Cada dia meditaven i escoltaven les classes i les *murlis*¹¹ de Brahma Baba. Les primeres seguidores i seguidors pertanyien a diferents castes i el fundador, per evitar diferències, va fer que tots es vestissin igual. El grup era com una "gran família" en la qual un pare -"baba" vol dir precisament això- rodejat de *dadies i dades* (germans i germanes grans) vivien una vida harmoniosa i espiritualment densa, preludi d'un món millor.

La missió que havia de dur a terme Srila Prabhupada li fou comunicada l'any 1922, quan va trobar-se amb el que esdevindria el seu mestre espiritual: Bhaktisiddhanta Sarasvati Thakura. Aquest va dir al jove Abhay Charan De i a un amic que l'acompanyava:

"Vosotros sois jóvenes educados. ¿Por qué no predicais el mensaje de Sri Caitanya por todo el mundo?". (Dasa Goswami, 1986:XV).

I poc abans de morir li tornava a insistir:

"Estoy seguro de que puedes explicar en inglés nuestros pensamientos y razonamientos a la gente que no conoce los idiomas (bengalí e hindú) (...) Esto sería muy provechoso tanto para ti como para tu audiencia. Tengo plena esperanza de que puedas convertirte en un excelente predicador de habla inglesa" (Dasa Goswami, Op. cit., XX).

D'ençà aquest moment es va considerar investit de la missió transcendental de predicar la consciència de Krisna arreu del món. I durant anys va intentar combinar aquesta missió espiritual amb un negoci propi de productes farmacèutics i la vida de família. Però les coses de la vida material no li funcionaven¹² i va acabar abandonant negoci i família. Un nou somni profètic refermava la seva voluntat missionera:

"Una noche, Abhay tuvo un sueño sorprendente, el mismo que había tenido ya varias veces, en sus tiempos de jefe de familia. Srila Bhaktisiddhanta Sarasvati (recordeu que era el seu mestre espiritual) apareció exactamente como Abhay lo había conocido, el sannyasi alto, erudito, que venía directamente del mundo espiritual, del séquito personal de Krisna. Llamó a Abhay y le indicó que le siguiera. Le llamó repetidamente y le hizo señas con la mano. Le decía que tomase *sannyasa* (...) Abhay concluyó que su maestro le decía 'Ahora toma *sannyasa*, y serás verdaderamente capaz de cumplir esta misión. Antes, no era el momento'" (Dasa Goswami, Op. cit., XXIX-XXX).

Després de prendre iniciació com a *sannyasi*¹³ a Vrndavana, una de les ciutats santes de l'Índia, Abhay Caranaravinda Bhaktivedanta Swami (el nou nom d'iniciat d'Abhay) va fundar, sense èxit, un grup religiós anomenat la Lliga dels Devots. Després d'haver constatat el fracàs, va

¹¹ "Murli vol dir: "la flauta". Quan toca la flauta la serpentina que s'arrasta per terra s'aixeca i s'eleva i és un símbol que també s'ha fet a Egipte". (M. Subirana, 23-VIII-93).

¹² Hi ha un verset de Sri Krisna al Srimad Bhagavatam que diu: "Quan em sento especialment misericordiós amb algú li retiro, de mica en mica, totes les seves possessions materials (Op. cit., XXIII. Trad. meua). La fallida del negoci familiar d'Abhay és interpretada en aquest sentit.

¹³ "Según el modelo del sistema social védico, un hombre debe dejar a su familia a los cincuenta años para ser un monje renunciante, un sannyasi, y así dedicar el resto de sus días a cantar, escuchar, y predicar las glorias del Señor" (Dasa Goswami, 1986:XXX).

decidir tirar endavant una idea que sempre havia acaronat: predicar la consciència de Krisna per l'Occident i més concretament als USA. I així, el 13 d'agost de 1965 sortia de Calcuta, embarcat en el vaixell Jaladuta, en una mena de viatge iniciàtic que el duria, després d'una penosa travessa, a Nova York. Prabhupada arribava a la ciutat dels grata-cels sol, pobre i vell (durant el viatge havia complert els setanta anys). Instal·lat a unes golfes del Bowery va reclutar els seus primers deixebles entre els clients d'un restaurant macrobiòtic, de filosofia hippy, afeccionats tots ells a la música, les drogues, les dones i la meditació espiritual. Després de registrar l'Associació Internacional per a la Consciència de Krisna (ISKCON), va fundar un primer temple al Lower East Side -el barri en el qual començaven a viure els hippis- i va iniciar els primers deixebles, alguns dels quals, al seu torn, van marxar cap a San Francisco per estendre el moviment. També aquí, la imatge dels pares i dels fills i, per extensió, de la família, constitueix una metàfora freqüent. Abans d'emprendre el primer viatge a l'Índia, Prabhupada deia als seus seguidors:

"En la India tengo unos hijos, de mis tiempos de familia (...) pero vosotros sois mis verdaderos hijos" (Dasa Goswami, Op. cit., 130).

I a poc a poc, aquests devots, que ja havien adoptat les quatre grans prohibicions vaines - no menjar carn, no practicar activitats sexuals il·lícites, no intoxicar-se i no participar en jocs d'atzar- van ajudar a Prabhupada a difondre el moviment per diferents ciutats americanes.

A l'apartat anterior havíem deixat José María Escriba i Albás instal·lat a Madrid per fer-hi el doctorat. El Fundador, segons els seus biògrafs, notava la guspira divina prop d'ell i intuïa que quelcom havia de succeir-li. I resava:

"En un latín de baja latinidad, cogiendo las palabras del ciego de Jericó, repetía: ¡Domine, ut videam! ¡Ut sit, Ut sit! Que sea eso que Tu quieres y que yo ignoro" (Bernal, 1976:66).

Enmig d'aquestes i d'altres jaculatòries, va arribar la data fundacional del dos d'octubre de 1928:

"Fue en esta fecha, haciendo unos días de retiro en la casa de los Paúles de la Calle García de Paredes de Madrid, cuando vino al mundo el Opus Dei. A Mons. Escrivá de Balaguer -continúa la citació- no le gustó nunca (porqué comprendió que la Obra era de Dios y no deseaba robar nada de la gloria del Señor) hablar ni descender a detalles de ese 2 de octubre de 1928, fecha en que supo con transparente claridad que él, entonces un sacerdote de 26 años, apenas conocido, sin medios humanos, era el instrumento elegido por Dios para realizar en la tierra la empresa divina del Opus Dei". (Bernal, Op. cit., 99).

Aquest dia, i mentre en la llunyania repicaven les campanes de la parròquia de Nostra Senyora dels Angels de Madrid, va veure l'Opus Dei:

"Tenía yo -ens dirà el protagonista- veintiseis años, la gracia de Dios y buen humor: nada más". (Vázquez de Prada, 1983:33).

Però això només era el començament ja que:

"Desde ese momento -diría predicando el 2 de octubre de 1962- no tuve ya tranquilidad alguna, y empecé a trabajar, de mala gana, porque me resistía a meterme a fundar nada; pero comencé a trabajar, a moverme, a hacer: a poner los fundamentos". (Bernal, Op. cit., 101).

Josemaría Escrivá de Balaguer, que en aquesta època ja es deia així, sempre es va sentir instrument directe de Déu i semblantment a altres fundadors -Baha'u'lláh, Russell i Prabhupada a la nostra mostra- va notar ben a prop aquesta inspiració divina:

"Dios me llevaba de la mano, calladamente, poco a poco, hasta hacer su castillo: da este paso -parece que decía-, pon esto ahora aquí, quita esto de delante y ponlo allá. Así ha ido el Señor construyendo su Obra (...) En la historia de nuestro camino jurídico dentro de la vida de la Iglesia, aparece con mucha claridad este juego divino del que os hablo... Lo que he tenido que hacer es dejarme llevar" (Bernal, Op. cit., 101).

La fundació de la Secció de Dones de l'Opus¹⁴ i de la societat sacerdotal de la Santa Creu són explicades en funció dels mateixos paràmetres: la inspiració directa de Déu sobre el Fundador.

Així, malgrat la migradesa de mitjans, Monseñor Escrivá va iniciar un proselitisme actiu entre la joventut universitària dels primers anys trenta. I va captar per als seus propòsits -"la locura que Dios le pedía" (Op. cit., 143)- una sèrie de joves, arquitectes, enginyers, un escultor, etc., que van ser els primers membres -amb nom i cognoms- de l'Obra. Per a tots ells sempre va ser un pare:

"Dios quería que el Opus Dei fuese -en el sentido literal del término- una familia. Y (...) se sirvió de las virtudes humanas y sobrenaturales del hogar de su Fundador. Pero él también fue siempre, verdaderamente, el Padre de esa familia". (Bernal, Op. cit., 38).

I com que a les primeres residències de l'Opus hi vivien també la seva mare i la seva germana Carmen, els residents les anomenaven, Abuela i Tía Carmen, respectivament, tot reforçant aquest sentiment i aquesta vivència de calor de llar.

Si, com hem vist en els darrers exemples, gairebé tots els fundadors van tenir visions, senyals o bé inspiracions que els eren enviades des de l'exterior, Victor Manuel Gómez Rodríguez va tenir la certesa de la seva missió a partir d'una profunda recerca interior:

"Con mente en blanco, partiendo del cero radical, sumido en meditación profunda, busqué dentro de mí mismo al Maestro Secreto...".

I el procediment no li va fallar ja que:

"El Bendito traspasó el umbral de mi mansión. Yo le vi venir hacia mí con paso triunfal" (Uzcátegui, 1990:75).

Després d'aquesta experiència, emprès un viatge, acompanyat de Litelantes, la seva esposa -sacerdotessa-, que el portarà cap a una regió muntanyosa i selvàtica anomenada Sierra Nevada de Santa Marta, segons Uzcátegui (p. 77) "otro Tibet poderoso y antiquísimo". I allí, a més d'organitzar el primer grup de deixebles i seguidors, va manar construir un "Centro Magnético", que havia d'ajudar a difondre la Gnosis per tota Amèrica i el món. Aquest centre tenia un caràcter subterrani i fou anomenat *Sumum Supremum Sanctuarium*. En aquest temple, ell mateix va passar-hi la *Iniciació de Tipheret*, que segons sembla és el camí que han seguit tots els grans mestres de l'ocultisme. La prova iniciàtica se'ns descriu amb un to èpic que val la pena de reproduir íntegrament:

"La historia comienza diciendo que el Maestro conocía la fecha y el día en que iba a pasar por el drama en cuestión (la iniciación de Tipheret). A tal efecto descendió a las entrañas de aquella montaña convertida en Templo subterráneo y descansó su cuerpo sobre una gran cruz que hacía el papel de lecho de penitente. Antes de acostarse en decúbito dorsal, había solicitado a sus discípulos más allegados que permaneciesen junto a él y que no se moviesen de allí pasase lo que pasase (...) Cuando el Maestro ya había dispuesto todas estas ordenanzas, comenzó a desatarse una terrible tempestad que duró tres días y tres noches.

¹⁴ El 14 de febrer de 1930, monseñor Escrivá fundava la secció de dones de l'Opus. Després diria: "En la sección femenina no había pensado nunca. Os aseguro con una seguridad física -así, física- que sois hijas de Dios". (Bernal, 1976:127).

Mientras esto ocurría el Venerable estaba sumido en una especie de "catalepsia" (...) Asimismo, la sencilla almohada que había tomado el maestro para reposar su cabeza y la cual estaba elaborada con plumas de gallina, repentinamente se incendió por sí sola, se auto-incineró, y curiosamente ni la cabeza ni los demás órganos del cuerpo del Maestro sufrieron daño alguno como resultado de aquel fenómeno (...) Al terminar ese episodio iniciático y despertar el Maestro de aquel estado cataléptico, todos pudieron apreciar que se habían realizado muchos cambios trascendentales en aquel hombre que venían tratando". (Uzcátegui, Op. cit., 105-106).

Això s'esdevenia el 27 d'octubre de 1954, i poc després, a Barranquilla, organitzava la primera junta directiva del Movimiento Gnóstico Internacional. El grup, per raons que no queden clares al llibre d'Uzcátegui, es va desfer¹⁵, i la policia va començar una persecució del Mestre, que, amb la seva esposa i alguns dels seus quatre fills, es proposava anar a l'Índia. Però les forces còsmiques -el "Sagrado Colegio de Iniciados"- el van conduir a una colònia pobre de Mèxic DF. Allí va començar a predicar el seu missatge i a organitzar reunions esotèriques. Però, malgrat que començaven molts, ben pocs continuaven i el mestre, desanimat, volia deixar per sempre més de donar conferències i organitzar reunions. Però no va fer-ho ja que:

"... algo notable me ocurrió esa noche. Me sentí lleno de un amor inmenso, grandioso, sublime. Mi corazón se llenó de dolor al recordar la idea de dejarlos solos. Fue entonces cuando resolví no terminar con las reuniones y seguir adelante con los pocos". (Uzcátegui, Op. cit., 112-113).

3. La institució i la seva expansió

Sabem poca cosa de l'expansió del moviment cenobític que impulsava Benet de Núrsia, que, recordem-ho, havia fundat dotze monestirs prop de Subiaco. Ell mateix es va traslladar a Monte Cassino, per fundar-hi un dels grans monestirs benedictins de tots els temps. I el sistema missioner emprat per sant Benet era més aviat expeditiu com ens ho posa en relleu la citació següent de sant Gregori:

"Allà dalt, hi havia un temple molt antic en el qual la gent rústega, igual com els pobles pagans antics, adorava Apol·lo. Per tots els voltants hi havia boscos i boscúries consagrades també al culte del diable en les quals una multitud estúpida d'infidels durant aquells temps encara hi ofrenava sacrificis sacrílegs. Quan el sant hi arribà, trencà l'ídol, capgirà l'ara de l'altar i calà foc als boscos sagrats. El temple d'Apol·lo es convertí en un oratori dedicat a sant Martí" (Sant Gregori, 1989:87).

Aquest tipus d'actuacions rotundes de Benet de Núrsia irritaven el diable, que, segons ens explica Santiago de la Voràgine, va posar-li paranyes de tota mena, però sense èxit. També un sacerdot anomenat Florenci va esdevenir el seu adversari i en una ocasió que celebrava una victòria obtinguda sobre el sant, li va caure un balcó per damunt i li esclafà el cap instantàniament. Benet tampoc s'estava de massa contemplacions amb els monjos desobedients i, en una sèrie de narracions taumatúrgiques, els castigà severament.

Tres anys després de ser nomenat abat de Claravall, Bernat va impulsar la creació del monestir de Trois Fontaines i, a l'any següent, el de Fontenay. Aquest ritme el va continuar durant trenta anys, amb dues fundacions l'any, aproximadament. El Cister, en vida de sant Bernat, es va estendre per tota l'Europa occidental, arribant a Irlanda, Anglaterra, Suècia, Alemanya, Sud d'Itàlia, Sardenya, Espanya i Portugal. Així, en morir:

¹⁵ En aquesta època de la iniciació, el Mestre va sotmetre als seus deixebles a una prova estranya, que va consistir a fer-se portar un piano de cua des del poble més pròxim, que estava a unes tres hores de camí. A pes de braços i patint de manera notable els deixebles li van portar però ell "se sentó frente al piano, levantó esa parte que cubre el teclado, tocó unas cuantas teclas y acto seguido cerró aquella cubierta de nuevo, para nunca más volver a tocar aquel instrumento. El piano, obviamente, se pudo". (Uzcátegui, 1990:88-89).

"Bernardo será padre de 70 comunidades, a las que se sumarán las 164 que se le han afiliado, es decir, casi la mitad de las que en aquel momento cuenta la Orden del Cister". (Leclercq, 1990:21-22).

Tanmateix, el paper i la influència de Bernat no restava limitada a l'interior de l'orde, sinó que va intervenir, reiteradament, en els afers públics de l'Església, defensant sempre la prioritat dels interessos espirituals damunt els materials. Una de les actuacions polítiques més recordades de Bernat és la predicació d'una croada que va acabar de manera desastrosa.

A nivell doctrinal, Bernat va tenir adversaris, el més important dels quals va ser Abelard. La polèmica que va enfrontar els dos homes entre 1139 i 1140 va ser extraordinàriament violenta i tot sembla indicar (Cfr. Leclercq, 69-70) que Bernat va fer condemnar Abelard de forma injusta i sense donar-li l'oportunitat de defensar-se.

Baha'u'lláh sempre va rebutjar el proselitisme agressiu, però, en canvi, insistia en la necessitat de compartir la Revelació per part d'aquells que l'havien rebut o reconegut. I així, ell mateix, poc abans d'emprendre el camí que el portaria a un nou desterrament a Constantinoble:

"reuní a varios de sus compañeros en un jardín al que más tarde se le daría el nombre de Ridván ("Paraiso") y les confió el hecho central de su misión. Durante los cuatro años siguientes, aunque no se consideró apropiado enunciarlo abiertamente, los que habían oído a Baha'u'lláh compartieron gradualmente con amigos de confianza la noticia de que las promesas del Báb se habían cumplido y que el "Día de Dios" había amanecido". (Baha'u'lláh, 1992:20).

A més d'aquest sistema de difusió del missatge podríem dir-ne "boca a boca", Baha'u'lláh, en aparent contradicció amb el que deïem fa un moment, va escriure nombroses cartes als líders polítics del seu temps. Aquestes cartes, dirigides als "Reyes y Gobernantes del Mundo", van tenir destinataris com l'emperador Napoleó III, el pontífex Pius IX, el rei prussià Guillem I o bé la reina Victòria d'Anglaterra. El contingut d'aquestes era una barreja de consells i amenaces no precisament amables¹⁶. Sembla que cap dels al·ludits es va dignar a contestar. Baha'u'lláh va comptar sempre amb l'antipatia visceral de la clerecia iraniana (i també de les autoritats civils del seu país). En canvi, va saber guanyar-se l'admiració i simpatia de les autoritats en els llocs on va patir exili i sovint els ministres, governants i altres líders polítics van ser els seus millors aliats i protectors.

L'expansió dels Estudiants de la Bíblia, que després s'anomenarien Testimonis de Jehovà, es va afermar a partir dels anys 80 del segle passat. L'abril de 1881, Russell publicava a la Zion's Watch Tower (la famosa Atalaia) un article titulat "Se necesitan 1.000 predicadores". El mateix any constituïa la societat Zion's Watch Tower Tract (avui anomenada Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania), l'objectiu primordial de la qual era: "diseminar verdades de la Bíblia en diferentes idiomas por medio de publicar tratados, folletos, papeles y otros documentos religiosos" (Anuario, 1975:40). I, a mesura que augmentaven les congregacions dels Estudiants de la Bíblia, inicialment anomenades *ekklesias*, també creixia el patrimoni immobiliari de la Societat, que comptava amb béns a Pittsburg, Allegheny, Pensilvània, i després el Plymouth Bethel, seu central del moviment a Brooklyn, Nova York. El proselitisme fou sempre molt actiu i adoptava diferents formes. En primer lloc, hom enviava predicadors, també anomenats "pelegrins" a viatjar pels diferents comtats difonent el nou missatge de Jehovà. En segon lloc, d'ençà el 1899, hom endegà una campanya de lliurament de fulletons que es donaven a la gent quan, els diumenges, sortien de les esglésies. Així s'obtenien adreces, i aquells que demostraven interès eren visitats posteriorment

¹⁶ En un dels missatges els deia: "Oh Reyes de la Tierra! Ha venido Aquel que es el soberano Señor de todo. El Reino es de Dios, el Protector omnipotente, el que subsiste por si Mismo (...) Si no prestais atención a los Consejos que (...) hemos revelado en esta Tabla, el castigo divino os asaltará desde todas las direcciones y la sentencia de Su justicia será pronunciada contra vosotros. En ese día no tendreis poder para resistirle y reconocereis vuestra propia impotencia". (Baha'u'lláh, Op. cit, 45-46).

a les seves cases. Una tercera forma d'estendre el moviment era mitjançant debats públics que enfrontaven Ch. T. Russell amb altres líders religiosos. Alguns d'aquests debats van durar dies i foren realitzats davant milers d'espectadors, com una mena de gran show religiós. Russell combinava aquestes activitats amb llargues gires de predicació per l'interior dels USA o bé per l'estranger. En el primer cas, sovint viatjava amb trens especials i acompanyat de nombrosos col·laboradors. Acostumava a dirigir-se a grans auditoris. La finalitat dels viatges per l'estranger era semblant i així, per exemple, la primera gira internacional el va portar a Europa, Àsia i Àfrica. A Londres va establir-hi un magatzem de publicacions de la societat i va negociar la traducció de la literatura dels Estudiants de la Bíblia a l'alemany, francès, suec, danès-norueg, polonès, grec i, poc després, a l'italià. Amb aquesta activitat incessant Ch. T. Russell es va guanyar nombrosos enemics: Satanàs, el Diable¹⁷ en primer lloc i el clergat religiós que l'odiava i el va difamar contínuament, en segon terme. Però, a més d'aquests adversaris genèrics, en va tenir d'altres de més pròxims: un antic aliat, N.H. Barbour, també el va difamar; la seva pròpia esposa se'n va separar, acusant-lo de crueltat i una afollada del matrimoni, la senyoreta Ball, el va acusar d'immoralitat després de conivir amb els Russell una bona colla d'anys. També va ser acusat de vendre un blat suposadament miraculós. Però els atacs més forts i sagnants els va rebre després de l'1 d'octubre de 1914, la data que havia profetitzat (amb una notable perspicàcia com és fàcil de comprovar) que s'acabaria el món.

Quan es va produir la partió de l'Índia i el Pakistan, les seguidores i seguidors de Prajapita Brahma van decidir de retornar a l'Índia, d'on moltes procedien. Però la comunitat s'havia guanyat el respecte del govern musulmà, que els va demanar que restessin al Pakistan. Finalment es van instal·lar a Mount Abu, la seu central de la Universitat espiritual a l'actualitat.

D'ençà els anys seixanta el moviment es va començar a estendre per Bombai, Nova Delhi, fins a arribar a les 800 ciutats hindús que actualment tenen una seu de Brahma Kumaris. L'expansió internacional es va produir després de la desaparició de Brahma Baba, i concretament l'any 1973 hom fundava el primer centre a Londres i seguidament al Japó i als Estats Units.

També el fundador va tenir problemes com a conseqüència de la seva trajectòria religiosa. En aquest cas, el conflicte va venir d'un grup d'homes, marits d'aquelles dones que havien decidit de recloure's amb Prajapita Brahma per meditar, que furiosos per l'abandonament de la llar d'aquelles, van contractar un assassí famós per matar-lo. Malgrat que hi havia un guarda a la porta de l'entrada principal i un altre a l'habitació del fundador, l'assassí es va colar i quan anava a clavar-li el punyal, Brahma Baba va parlar amb Déu, i la seva serenitat va desarmar l'assassí, que es va desmaiar. Després, aquest, penedit, li va demanar perdó.

Abhay Charan De, de sempre, va tenir clar l'objectiu de la seva vida: difondre el missatge de la consciència de Krisna allà on fos i amb qui fos. A l'Índia ell sol escrivia, imprimia i distribuïa una revista -*Back to Godhead*-, de la qual va enviar exemplars al president del país, Dr. Rajendra Prasad, i a Gandhi, a qui aconsellava deixar la política i que "por lo menos durante un mes, le pedía Abhay, Gandhi debía retirarse y ocuparse en conversar con él sobre la Bhagavad-Gita" (Dasa Goswami, 1986:XXIII). Però, a l'Índia, el seu missatge no va trobar ressò. En canvi, als Estats Units el moviment es va expandir de manera notable. Un dels primers actes de masses organitzat per ISKCON va ser el festival *Mantra-Rock-Dance*, celebrat a San Francisco i preparat per Mukunda, el primer deixeble casat de Prabhupada. Al festival hi van assistir Timothy Leary, el profeta de l'LSA, i Allen Ginsberg, ideòleg de la contracultura, que va presentar el swami al públic. Prabhupada, tot i reconèixer que aquell no era un lloc idoni per a un monjo, estava encantat de la quantitat de gent que hi havia acudit. I sempre va impulsar i animar els seus deixebles que

¹⁷ "Durante todos los años que fieles repartidores y otros Estudiantes de la Biblia proclamaron celosamente las buenas nuevas, Satanás el Diablo nunca aflojó su mano ni se detuvo en sus esfuerzos por aplastarlos y destruirlos. Lo hubiera logrado, también, si no fuera por la protección divina que tenían". (1975:65).

organitzessin festivals i actes massius i espectaculars. L'exemple d'un Rathayatra celebrat a Londres pot ser un botó de mostra del que intento assenyalar:

"(Los devotos) le recogerían en el aeropuerto para llevarle en helicóptero hasta el más grande acontecimiento, el mayor Rathayatra celebrado jamás. La procesión iría Picadilly Lane abajo, alcanzando el climax en una gran tienda de lona en Trafalgar Square". (Dasa Goswami, Op. cit., 246).

També les arribades i acomiadaments als aeroports adoptaven uns aires espectaculars i apoteòsics, amb els devots esperant i cantant al guru i oferint-li reverències i collars de flors¹⁸. I cal dir que Prabhupada va trepitjar molt aeroports. Si bé inicialment va concentrar els seus esforços als USA, ja que estava convençut que si els nord-americans adoptaven la consciència de Krisna, la resta del món ho farien tot seguit, en deu anys va realitzar vuit viatges per tot el món. Ell mateix ho justificava dient:

"Voy viajando por todo el mundo dos o tres veces al año. Mi deber es viajar para que los discípulos que me han aceptado como guru no caigan. Esa es mi ansiedad". (Dasa Goswami, Op. cit., 289).

D'altra banda, el món, malgrat les divisions polítiques, "nosotros (...) lo vemos como tierra de Krisna" (p. 187), i així li era igual anar a Austràlia que a Nairobi. Als 73 anys, Prabhupada havia inaugurat 21 temples, però la seva intenció era obrir-ne, almenys, 108.

A Prabhupada sempre li va agradar conèixer i tractar gent important i famosa, i és ben coneguda la seva relació amb George Harrison i John Lennon, que van comprar la casa dels Hare Krisna a Londres. Encara que "Prabhupada imaginó una revolució mundial de la consciència encapçalada por los Beatles, conscientes de Krisna" (p. 156), Harrison i Lennon mai van arribar a ser devots actius. Sí que ho van ser, en canvi, Alfred Ford, besnet d'Henry Ford i Elisabeth Reuther, filla del líder del laborisme Walter Reuter. Ambdós, propietaris d'una fortuna considerable, van facilitar els diners a Prabhupada per comprar una casa-palau a Detroit. Altres famosos amb qui Prabhupada va tenir relacions van ser Arnold Toynbee, Alfred J. Ayer, el filòsof, Donovan, el cantant i, malgrat que tenia audiència per entrevistar-se amb Indira Gandhi, en el darrer moment l'entrevista va ser anul·lada. Un aspecte complementari fa referència als grans projectes immobiliaris que pensava dur a terme a Bombai, a Mayapur i a Vrndavana. El pla que tenia pensat per a Mayapur, per exemple, era tan faraònic que:

"asombró a los arquitectos lo mismo que a los devotos; parecía más grande que el Capitol de los Estados Unidos o la Catedral de San Pedro (...) El templo también albergaría un palacio en miniatura en el que residiesen las deidades de Radha y Krisna, rodeadas de sedas y columnas de plata, oro y piedras. El Mayapur Chandrodaya Mandir y la ciudad de Mayapur serían la sede mundial de ISKCON". (Dasa Goswami, Op. cit., 205).

Però segons el seu biògraf oficial, a mesura que augmentava la força i el prestigi de l'Associació, també creixia "l'oposició dels ateu" (p. 173). I en efecte, al llarg del seu itinerari devocional, Prabhupada va patir un bon nombre de dificultats. Des d'una insolació que va tenir a Nova Delhi quan intentava vendre pels carrers els números de Back to Godhead, o la vaca que el va cornejar, fins als problemes domèstics que va tenir amb la seva dona i els seus fills, que li

¹⁸ Un bon exemple pot ser aquesta arribada a l'aeroport de Heathrow, a Londres, que se'ns descriu així: "En cuanto Prabhupada descendió las escaleras del avión, le llevaron en un coche a una sala de personajes ilustres (Vip) sin tener que efectuar las formalidades de inmigración y aduana (...) Prabhupada salió del edificio y se dirigió al resplandeciente Rolls Royce que le esperaba fuera, por cortesía de John Lennon. Entró y se sentó con las piernas cruzadas en el asiento de atrás". (Dasa Goswami, Op. cit., 160-161).

demanaven més dedicació als negocis familiars¹⁹. Més endavant, Prabhupada va entrar en un seguit de litigis per uns terrenys a Bombai. I ell mateix, com recull el seu biògraf, ho explicava en termes èpics i mífics: "Prabhupada estaba luchando del lado de Krisna; por tanto, el Sr. N. estaba oponiéndose a la Suprema Personalidad de Dios" (p. 235) i comparava "al Sr. N. con el demonio Kamsa del Srimad Bhagavatam, que intentó repetidamente matar a Krisna" (p. 234). Un altre conflicte seriós va ser l'acusació pública feta a ISKCON de ser una secta i un procediment judicial en què s'acusava al president del temple de Nova York de controlar la ment dels devots per retenir-los en el temple. De totes maneres:

"Prabhupada decía que cuanto más alboroto provocase la oposición, más famosa sería la conciencia de Krisna". (Dasa Goswami, Op. cit., 319).

L'Opus Dei va néixer geogràficament a Espanya, però des del primer moment, va tenir vocació universal, i per tant, un proselitisme molt actiu va resultar consubstancial a l'Obra. Una frase, que segons els biògrafs estava constantment en els llavis del Fundador, resumeix bé aquest esperit de missió:

"de cien almas -deia- nos interesan las cien (...) cada alma vale toda la sangre de Jesucristo". (Bernal, 1976:171).

L'expansió internacional va començar immediatament després de la Guerra Civil. Els primers viatges es van fer a Portugal i després a Itàlia. Ben aviat, hom teixia una estratègia clarament expansiva i Mn. Escrivá recomanava vivament als seus deixebles que aprenguessin idiomes per estendre l'Obra arreu del món. La instal·lació del Padre a Roma, l'any 1946, i l'adquisició de la seu central²⁰ marcaran un bon punt d'inflexió, que els portarà a dirigir-se a Anglaterra, França, Irlanda, Mèxic i els Estats Units.

"El Opus Dei -deia Mons. Escrivá- se encuentra tan a gusto en Inglaterra como en Kenya, en Nigeria como en Japón; en los Estados Unidos como en Austria, en Irlanda como en México o Argentina; en cada sitio es un fenómeno teológico y pastoral enraizado en las almas del país. No está anclado en una cultura determinada ni en una concreta época de la historia". (Bernal, Op. cit., 184).

Semblantment, ell fomentava l'esperit missioner en els membres de l'Obra. En una nova citació llegim:

"de la misma manera que el Señor envió a sus discípulos, envío yo a mis hijos a abrir nuevas obras de apostolado: tan pobres como los primeros discípulos, con la bendición que el Señor les da desde el cielo y la que yo les doy en la tierra". (Bernal, Op. cit., 279).

Ell, des de Roma i "con una ilimitada confianza en Dios" (p. 278), seguia l'expansió missionera arreu del món. Tanmateix, tots els esforços realitzats en aquesta direcció li semblaven

¹⁹ La ruptura amb l'esposa s'explica dient que aquesta era molt afeccionada al te -un costum ben poc vaisnava- i el seu marit li recriminava aquesta pràctica. En una ocasió Abhay Charan De li va dir: "tendrás que elegir entre el té o yo. O se acaba el té, o yo me voy". La esposa de Abhay contestó bromeando: "bueno, entonces tendré que renunciar a mi marido" (Dasa Goswami, Op. cit., XXV). I ell se'n va anar de casa.

²⁰ "El Colegio Romano fue erigido el 29 de junio de 1948. Comenzó en un viejo edificio del Parioli que había sido legación de Hungría ante la Santa Sede. Conseguir aquella casa fue auténtica audacia, porque carecían de recursos económicos. Piden el importe en francos suizos -comentó Mons. Escrivá de Balaguer por aquellos días-. Como no tenemos nada, ¡qué más le da al Señor facilitarnos francos suizos que liras italianas! Y aparecieron las personas dispuestas a adquirir ese inmueble y a financiar las obras necesarias para instalar allí, no sólo el Colegio Romano -centro de formación para socios del Opus Dei de todo el mundo-, sino la sede central de la Obra". (Bernal, 1976:282).

pocs, i els deia:

"Nunca tendremos el dinero suficiente para dilatar la tarea con la rapidez que el Señor nos da a entender (...) la Obra será siempre pobre: siempre necesitará más de lo que tenga, si ha de cumplir sus fines apostólicos por muy abundantes que parezcan nuestros medios a los extraños" (Bernal, Op. cit., 281).

En els darrers anys, el Fundador va incrementar els viatges i un tipus de catequesis massives -les anomenades "tertulias"- per realitzar les quals era necessari habilitar llocs amplis -gimnasos, esplanades, teatres, etc.- on "gentes de muy distintas profesiones, ambientes, razas y lenguas, le escucharon" (p. 256). Malgrat que el nombre d'assistents podia arribar als cinc mil, segons ens diuen els seus biògrafs, no es perdia la intimitat i l'aire de família. Sintetitzant: a la mort del Fundador, l'Obra estava arrelada en els cinc continents i com va titular un diari italià en primera plana amb motiu de la seva mort, "más de sesenta mil personas le llamaban Padre" (p. 278).

Però el llarg camí de gènesi i difusió de l'Opus Dei va estar ericat de problemes. Calúmnies, acusacions de tota mena, campanyes de desprestigi el van acompanyar sempre, i segons aquesta versió oficial:

"Todos coinciden en que la reacción del Fundador del Opus Dei fue siempre sobrenatural. Ofrecía su Misa por los que le calumniaban, y animaba a los socios de la obra a que hicieran por ellos mortificaciones duras, incluso corporales. Ni una palabra de falta de caridad -expone don José Luis Múzquiz- se escapó de sus labios: era verdaderamente heroico, pues sufría mucho". (Bernal, Op. cit., 246).

El mateix Fundador ho confessava dient:

"¿Y si os insultan? Más que a mí, me parece que no... ¡como un trapo! Llegó un momento en el que tuve que ir una noche al sagrario, allí en Diego de León (nom del carrer d'una de les primeres residències de l'Opus), a decir: Señor -y me costaba, me costaba porque soy muy soberbio, y me caían unos lagrimones...-, si tu no necesitas mi honra, yo ¿para qué la quiero?. (Bernal, Op. cit., 251-252).

Pel que fa a les relacions de l'Obra amb la societat civil, i sobretot amb el món polític espanyol dels anys seixanta, és ben coneguda la pertinença d'alguns ministres i alts càrrecs públics a l'Opus Dei. Però la transcendència d'aquest fet sempre fou negada ja que "nada tenía que ver la Obra con la libre actuación de sus socios en la vida pública" (Op. cit., 264), i, en aquesta mateixa direcció, hom cita una frase de Mons. Escrivá quan un cardenal el va felicitar pel nomenament d'un membre de l'Opus com a ministre. Diuen que don Josemaría va comentar:

"A mí no me va ni me viene; no me importa; me da igual que sea ministro o barrendero, lo único que me interesa es que se haga santo en su trabajo" (Vázquez de Prada, 1983:289).

El caràcter universalista dels dos darrers moviments que he ressenyat -Hare Krisna i Opus- és també ben present a Gnosis, i així, llegim una frase contundent:

"uno de los planes de V.M. Samael Aun Weor fue, ha sido y será, el de extender por los cinco continentes la doctrina síntesis (Gnosis) para desvelar al hombre oriental y al occidental, conjuntamente, toda la ciencia hermética de la auto-liberación" (Uzcátegui, 1990:44).

Al començament, aquest missatge va ser tramès en el deambulatori del Mestre per Panamà, Costa Rica, Honduras, San Salvador, Nicaragua, Guatemala, països que va travessar a peu "dejando su huella, impartiendo a torrentes sus sabias enseñanzas, despertando grandes inquietudes en quienes las recibían" (p. 435). Progressivament va adoptar sistemes més sofisticats i massius de difusió del missatge i els seus esforços no foren en va:

"Son muchos de miles de personas las que estudian nuestros libros, y se multiplicarán mucho más en el futuro. Hemos emprendido una gran campaña de publicidad en toda América Latina, Estados Unidos, Canadá, Europa, Africa y Asia; hemos lanzado misioneros en todas direcciones y éstos toman la palabra en Universidades, Casas Culturales, Radio, Televisión, casas de familia, etc., y que además fundan escuelas donde se estudian los grandes misterios y los aspectos científicos del Cosmos infinito". (Uzcátegui, Op. cit., 53).

Els milers de seguidors d'aquesta citació esdevenen cinc milions en un altre lloc ("hay cinco millones de gnósticos esparcidos en el mundo que estudian nuestra doctrina" (p. 52)), i el Mestre, en moments d'exaltació no reprímia el seu entusiasme dient coses d'aquest estil:

"El Movimiento Gnóstico avanza en forma arrolladora, y ya nada ni nadie, podrá detenernos en esta marcha luminosa y triunfal". (Uzcátegui, Op. cit., 83).

O bé aquesta altra citació semblant:

"Nuestro Movimiento Gnóstico se ha hecho poderoso desde Norteamérica hasta la Patagonia. Este es un movimiento fuerte, es el movimiento más poderoso que en los actuales momentos se haya fundado. Pronto habremos de comenzar las campañas de Europa; después proseguiremos con el Medio-Oriente. Y de acuerdo a como está escrito, por último el Movimiento Gnóstico producirá una verdadera revolución espiritual en el continente Asiático. Cuando esto sea, yo mismo, con algunos otros hermanos me retiraré a la Meseta Central de Asia, a una caverna solitaria (...) Antes de que se acerque el cataclismo final (...) esos que así lo merezcan, serán llevados, en un nuevo éxodo, a cierto lugar secreto del Océano Pacífico. Desde allí veremos la catástrofe". (Uzcátegui, Op. cit., 326).

Gairebé al final de la vida de Samael Aun Weor, el Moviment Gnòstic Internacional va convocar un "Encuentro Internacional de la Cultura Hermética", a Guadalajara de Mèxic. L'èxit de la trobada va propiciar un altre "Congreso Gnóstico Internacional de Antropología", celebrat a Jalisco. Per aquest darrer, els estudiants del Moviment Gnòstic li van contractar un jet particular que el va transportar des del DF mexicà fins al lloc de destí. Allí, a l'aeroport, l'esperava una multitud fervorosa que el va saludar, aclamant-lo. En el congrés hi va participar Mario Moreno, Cantinflas, i en el discurs de cloenda el Mestre va emfasitzar la necessitat de missioners per propagar el missatge:

"Necesitamos misioneros debidamente preparados para el Canadá y Europa; hombres pacientes, capaces de soportar las más arduas disciplinas i amigos de la cultura, verdaderos aspirantes a la Ciencia Pura (...) Queremos misioneros que así como sean científicos, también sean poetas...". (Uzcátegui, Op. cit., 364).

Ell mateix donava l'exemple i cada any feia dues gires missionals en què visitava les associacions gnòstiques i feia conferències públiques per difondre el missatge. Fins i tot va pensar en la creació d'un Ministeri de Propaganda i una ràdio emissora a les Antilles, projectes que no es van dur a terme.

Finalment, cal assenyalar que malgrat la declaració del Venerable Samael segons la qual "no estamos contra nadie, no atacamos doctrina alguna, respetamos a todos los autores, escuelas, sectas, religiones, logias, sociedades, etc." (p. 111-112), tant el Mestre com la seva obra van patir nombrosos problemes i dificultats. Ell mateix, segons se'ns diu, va lluitar constantment contra els representants de les lògies negres i de les forces del mal. La victòria que va obtenir sobre aquells no va impedir, però, que els gendarmes, com ja hem vist, el perseguissin, ni que la sement de l'heretgia i el cisma fructifiqués entre els seus primers deixebles amb els conflictes que això va comportar.

4. Característiques personals del líder. Escrits i doctrina

Sembla que Benet de Núrsia sempre va ésser un sant. A més de tenir el cor d'un ancià i de viure allunyat de tota mena de plaers, "com que tenia el cor fix en el cel, ni una sola paraula no sortia vanament de la seva boca (...) la seva paraula era de tanta eficàcia que no solament no deixava lloc al dubte ni a la incertesa, sinó que era una sentència irrevocable" (Sant Gregori, 1989:102). Tota la vida va practicar una ascesi dura i passava moltes nits de vetlla, resant. De molt jove, també, va tenir el do de la taumatúrgia i era capaç d'endevinar el pensament dels altres ("li ressonaven a les oïdes fins i tot les paraules del pensament" (Sant Gregori, Op. cit., 99)) i va fer nombrosos miracles que mostren que era un home de Déu, a més de ser generós amb els pobres i desvalguts i ple de misericòrdia amb tothom.

Sovint la iconografia ens presenta Bernat de Claravall amb un cos demacrat pels dejunis i amb una palidesa tan espiritual que sembla pertànyer més a l'altra vida que no pas a aquesta. I, en efecte, Bernat va portar la mortificació a límits difícils de superar. Segons Santiago de la Voràgine, les seves vigílies "iban más allá de lo que la naturaleza humana normalmente suele resistir" (Voràgine, 1982:514) i el temps que necessitava per dormir li semblava perdut. Tanmateix, "si comía -ens diu la mateixa font- no lo hacía por satisfacer su apetito ni por dar gusto al cuerpo, sino para evitar su desfallecimiento y sostener sus fuerzas físicas. Para él, tener que comer constituía un auténtico tormento" (Voràgine, Op. cit., 514). Però com que la gula és un pecat capital, durant una llarga temporada es va alimentar, exclusivament, de fulles de faig que ell mateix es coïa. Però fins i tot això, li semblava pecaminós i, escrupulós com era, "después de cada comida examinaba su conciencia y trataba de averiguar si había comido más de lo necesario". I així, si s'havia menjat més fulles de les necessàries o se les havia cruspit amb fruïció voluptuosa "imponíase a sí mismo severas penitencias" (Voràgine, Op. cit., 514). Leclercq (1990) indica que sovint Bernat estava esgotat i extenuat i dona pistes més sòlides que no pas les aportades pel Voràgine per explicar aquesta fatiga²¹. Sota els hàbits hi portava una túnica de pèl de cabra ben aspra per mortificar-se. Sintetitzant: "minada su salud y extenuadas sus fuerzas corporales, por el trabajo, las abstinencias y las vigiliass, el santo llegó a tal estado de agotamiento y debilidad que le resultaba sumamente difícil practicar las observancias monacales" (Voràgine, Op. cit., 516). Vist això, no resulta estranya l'afirmació en què se'ns diu que: "Jamás rió de manera incontenible y descompasada" (Voràgine, Op. cit., 515). De totes maneres, i a pesar del que anem assenyalant, Bernat va sentir, de molt jove, la temptació del poder i va participar activament a la política del seu temps.

"Supo -segons Leclercq- lo que es la influencia, el éxito, el prestigio y la gloria peligrosa. Sufrió por esa dualidad existente en él: ser un monje consagrado al desprendimiento total, un contemplativo llamado a la búsqueda de solo Dios, y un hombre mezclado con los asuntos públicos y forzado a la política". (1990:78-79).

I, d'acord amb el mateix Leclercq, sembla que Bernat va sucumbir a l'atracció poderosa de la política i del seu propi carisma, ja que "quienes habían convivido o trabajado con él, no podían olvidar su hechizo" (Op. cit., 107). Santiago de la Voràgine, no obstant això, nega aquests aspectes i, en canvi, posa en relleu la profunda humilitat de Bernat dient:

"Cuanto más esfuerzos hacía el mundo entero por ensalzarle, mayor empeño ponía él en rebajarse y abatirse (...) él se consideraba a sí mismo insignificante e ínfimo (...) convencido de que era el último de

²¹ Leclercq, comentant l'estat de salut de Bernat de Claravall, diu: "se ha creído poder reconocer una gastritis crónica que culminó en úlcera de pílora, acompañada de neuralgias, espasmos y calambres estomacales, disturbios intestinales y astenia. Ninguna de estas dolencias era mortal, ni tal vez grave, pero todas juntas explican ese aspecto demacrado y ese rostro pálido con pómulos que describe Godofredo de Auxerre. Con frecuencia, por no decir habitualmente, Bernardo se sentía extenuado y agotado". (Leclercq, 1990:23).

todos". (Vorágine, 1982:517).

Gaudia de la companyia i del tracte dels monjos senzills i més aviat justos d'enteniment, i no desaprovava l'ocasió per manifestar el desdeny que sentia envers ell mateix. Un cop que estava molt malalt deia als seus monjos:

"Hermanos, ¿por qué os empeñais en conservar entre vosotros a una criatura tan miserable como yo?. No me necesitais para nada. Sois suficientemente fuertes para valeros por vosotros mismos. Permitidme, pues, que me vaya; os lo ruego" (Vorágine, Op. cit., 516-517).

Però com que no van deixar que se n'anés, Bernat de Claravall va escriure una obra abundant. Els seus llibres i la seva doctrina es van centrar en tres grans temes: el pecat, Crist i l'Església. I entre els seus escrits, sobresurten: *Sobre els graus d'humilitat i de supèrbia*; les *Homilies en lloança de la Verge Maria*²²; una *Vida de Sant Malaquies*; els *Sermons sobre el Càntic dels Càntics* i la famosa *Sobre la consideració*, unes pàgines vigoroses dedicades a l'esperit de servei que hauria de caracteritzar la jerarquia i que va dedicar al Papa Eugeni III, antic monjo del Cister. Bernat de Claravall, finalment, sempre va manifestar als seus amics que tot allò que sabia, ho havia après resant i meditant en la solitud dels boscos i dels camps i que els seus millors mestres havien estat les alzines i els faigs.

Dels trets de la personalitat de Baha'u'lláh, en sabem ben poca cosa, i el perfil temperamental cal inferir-lo de les informacions que han aparegut a les pàgines anteriors. En canvi, sí que estan documentades algunes autodefinicions en què habitualment tendia a presentar-se com a missatger, o més ben dit, com a intermediari de la divinitat:

"Algunos entre vosotros han dicho: "El es quien ha pretendido ser Dios". ¡Por Dios!. Esta es una grave calumnia. Yo no soy sino un siervo de Dios que ha creído en El y en sus signos (...) Yo soy Aquel que proclama los favores con que Dios, por Su munificencia, Me ha favorecido. Si ésta es Mi transgresión, entonces soy ciertamente el primero de los transgresores". (Baha'u'lláh, 1992:39).

En una altra ocasió, la seva identificació amb Déu és, també, imprecisa, però no es nega en absolut. El fragment diu així:

"Si alguna de las Manifestaciones universales de Dios (i ell n'era una, lògicament) declarase: "Yo soy Dios", diría ciertamente la verdad y no cabría duda alguna de ello (...) Y si alguno de Ellos pronunciase la expresión "Yo soy el Mensajero de Dios", también diría indudablemente la verdad (...) Y si dijese: "Somos los siervos de Dios", esto también es un hecho manifiesto e indiscutible. Pues se han manifestado en condición de total servidumbre, una servidumbre tal que ningún hombre puede alcanzar". (Baha'u'lláh, Op. cit., 31).

Baha'u'lláh, l'enviat de Déu segons els Bahais²³, va deixar escrita una obra notable, essent dos dels llibres més coneguts *Les Paraules Ocultes* i el *Llibre de la Certesa*. En general, els escrits del Baha'u'lláh han estat conservats acuradament pels seus seguidors i durant dècades s'ha dut a terme un programa de traducció i publicació per fer-los assequibles al major nombre de gent. A l'actualitat, estan traduïts a més de vuit-cents idiomes. En bona mesura la doctrina bàsica reforça la idea de la unitat i de l'universalisme de la humanitat i el fet que: "no debe enaltecerse quien ama

²² La devoció de Bernat cap a la Mare de Déu és la base de la llegenda pietosa de la "lactació", segons la qual "la virgen María habría exprimido su seno y le habría dado un sorbo a Bernardo" (Leclercq, Op. cit., 118).

²³ El paper de Baha'u'lláh a la història humana és, segons Shoghi Effendi, el següent: "El es el Prometido de todas las escrituras del pasado (...) Para el Judaísmo El es el 'Señor de los Ejércitos'; para el Cristianismo el Retorno de Cristo en la Gloria del Padre; para el Islam, el 'Gran Anuncio'; para el Budismo, el Buda Maitreya; para el Hinduismo la nueva encarnación de Krishna; para el Zoroastrismo el advenimiento del 'Shah-Bahrám'". (Baha'u'lláh, Op. cit., 59).

a su patria, sinó más bien quien ama al mundo entero. La tierra es un solo país y la humanidad sus ciudadanos" (Baha'u'lláh, Op. cit., 57).

Tampoc disposem de massa dades personals de Charles Taze Russell. La biografia que he emprat posa en relleu que era molt treballador, un excel·lent predicador i deixa entreveure que era d'un puritanisme molt estricte pel que fa a comportaments sexuals. També devia tenir un aplom considerable enfront de les adversitats²⁴. La síntesi de la seva vida, en números, és notable:

"Por unos treinta y dos años había servido de presidente de la Sociedad Watch Tower Bible and Tract. Según informes, viajó más de un millón seiscientos mil kilómetros como conferenciante, y predicó más de 30.000 sermones. Escribió literatura que en total alcanzó la cifra de más de 50.000 páginas y a menudo dictó mil cartas al mes, mientras administraba una campaña de evangelización mundial que en un tiempo utilizó a 700 discursantes". (Anuario, 1975:78).

L'activitat com a escriptor va iniciar-la als 21 anys, en què ell mateix va escriure i publicar un fullet on atacava els segon-adventistes i en va distribuir 50.000 exemplars. Després va ser l'ànima de la Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence -l'Atalaia- i tota la vida va treballar en els 6 volums del Millennial Down (Aurora del Mil·lenni). També va produir una pel·lícula que durava vuit hores i es titulava "El Foto-Drama de la Creació". Russell, a més a més, publicava els seus sermons als diaris i així "más de 2.000 periódicos con una circulación combinada de quince millones de lectores, publicaron en cierto tiempo sus discursos" (Op. cit., 47).

Dada Lekhraj era alt (prop dels dos metres), tenia el cabell blanc i suau, un front ampli i ben format i els pòmuls prominents. En el pla espiritual -ens continua dient el fulletó sobre el fundador- la seva presència era càlida i gentil i els seus ulls posseïen autoritat i coneixement, comprensió i profunditat. Treballador incansable, era molt disciplinat i es llevava cada dia a les dues o les tres de la matinada per dedicar-se a la contemplació del coneixement espiritual. Personalment dormia molt poc, però no forçava els altres a fer el mateix. No era partidari de dejunis o bé altres mortificacions corporals, i deia que només "cal fer dejunis de pensaments impurs i de pensaments negatius". Així mateix, una de les seves màximes preferides era: "No donis sofriment i no acceptis sofriment". Durant els trenta-tres anys que va estar al front de Brahma Kumaris va ser un bon mestre que sempre va predicar amb l'exemple i mai va obligar els altres a fer coses que ell no hagués fet prèviament. I així, amb l'exemple i la vivència els ensenyava a cuinar, a no malmetre les coses, a no llençar menjar, a no tenir converses inútils ("entre ells sempre tenien converses elevades i molt enriquidores"); però també els instruïa a dormir amb un somriure en els llavis i moltes coses les feia com jugant, ja que Brahma Baba tenia sentit de l'humor i feia bromes i feia riure els seus deixebles i seguidors. Brahma Baba era un líder que magnetitzava amb el seu carisma qui el coneixia, però era tan respectuós amb les persones que mai va consentir que se'l tractés com a guru ni que se l'adorés com acostuma a fer-se en la tradició hindú. Defugint, doncs, la pompa i l'esplendor que rodeja el guru clàssic va establir amb els seus deixebles una relació de pare o de germà gran. Quan hom el coneixia, i ja per acabar amb aquest perfil biogràfic, no el podia oblidar, ja que combinava a la perfecció el fet de ser un home corrent però que estava ben lluny d'allò que és comú.

Brahma Baba no va deixar obra escrita, amb excepció de les *Murlis*, i la seva filosofia i concepció vital la va transmetre més a través de la vivència que no pas mitjançant escrits. A les classes que feia cada dia, a punta d'alba, hi va desenvolupar un sistema de comunicació basat en

²⁴ L'endemà de l'1 d'octubre de 1914, dia en què segons les seves prèdiques d'anys s'havia de produir la fi del món, es va presentar, com cada dia, a una reunió amb els seus col·laboradors. "Todos estaban ya sentados cuando entró el hermano Russell. Como de costumbre dijo alegremente: "Buenos días a todos...". En vez de irse prontamente a su asiento, palmoteó y anunció gozosamente: "Los tiempos de los gentiles han terminado: sus reyes ya han tenido su día". "¿Cómo aplaudimos!", exclama Cora Merrill (...) Después de una breve pausa él dijo: "¿se siente desilusionado alguien?. Yo no. ¡Todo sigue moviéndose precisamente a su tiempo!". De nuevo aplaudimos". (1975:73).

el llenguatge subtil dels pensaments, dels sentiments i de les vibracions. I la seva doctrina era ben innovadora dins el panorama religiós hindú: d'una banda defensava la relació personal amb un únic Déu (però sense dependències esclavitzadores) i negava l'eficàcia del guru tradicional com a mitjancer, però, sobretot, exalçava el paper de la dona a l'àmbit religiós. I, com sempre, Brahma Baba va predicar amb l'exemple i va conferir els llocs de major responsabilitat a les dones, les autèntiques professores i administradores a la Universitat Espiritual Brahma Kumaris.

Srila Prabhupada sempre va ésser un devot pur i com a tal va comportar-se. S'aixecava a les dues o les tres de la matinada i "a esas horas tempranas su cuarto estaba en silencio, y entonces, él trabajaba solo en la intimidad de su relación con Krisna" (Dasa Goswami, 1986:49). Practicava un vegetarianisme estricte i pel que fa al plaer sexual:

"El placer sexual nos ata a este mundo material vida tras vida, dijo (...) Desde que soy consciente de Krisna, siempre que pienso en la vida sexual con una mujer vuelvo la cabeza a otro lado y escupo al pensarlo". (Dasa Goswami, Op. cit., 78).

Pel que fa al món material, que tot transcendentalista ha de rebutjar i allunyar-se'n, era més ambigu. Segons ell, calia combinar el diner americà amb la cultura espiritual hindú: "Uno es lisiado y el otro está ciego. Pero si se unen (la cultura india y el dinero americano), salvarán al mundo entero" (Dasa Goswami, Op. cit., 221).

Diferent del que assenyalava fa poc sobre Brahma Baba, Prabhupada estava convençut íntimament del paper que la cultura vèdica atribueix al mestre espiritual i es va comportar sempre com un guru o swami quasi diví de cara als seus deixebles. La conversa següent amb un neòfit és il·lustrativa:

"Lo que nos dijo esta mañana -preguntó Howard-, ¿significa que hemos de aceptar que el maestro espiritual es Dios?. - Eso significa que se le debe el mismo respeto que a Dios, puesto que es el representante de Dios. Por tanto, él es idéntico a Dios porque puede entregar a Dios al discípulo sincero. ¿Está claro?. - Lo estaba". (Dasa Goswami, Op. cit., 56).

El mateix nom de Prabhupada²⁵ i els títols honorífics que sempre l'acompanyen -la Seva Divina Gràcia A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, Acharya Fundador de l'Associació Internacional per a la Consciència de Krisna- semblen palesar aquesta alta consideració que Prabhupada tenia sobre ell mateix i que també exigia als altres. I així, se'ns diu que ho supervisava tot personalment i que modificava o aprovava les decisions preses pel Governing Body Center segons el seu lliure arbitri. Però aquestes mostres d'autoritat sense restriccions, podien complementar-se, en altres moments, amb una exhibició d'humilitat. En el diari que va escriure a bord del vaixell Jaladuta exclamava: ¡Oh Señor! No soy más que un títere en Tus manos", i signava l'escrit autoproclamant-se "el más desdichado e insignificante de los mendigos" (Dasa Goswami, Op. cit., 4). En una altra ocasió, en preguntar-li algú si ell era el guru d'Allen Ginsberg, va contestar: "Yo no soy el guru de nadie. Yo soy el servidor de todos" (Dasa Goswami, Op. cit., 104)²⁶.

²⁵ "La palabra Prabhupada es un término de la mayor reverencia en los círculos religiosos védicos y significa "gran santo entre los santos". En realidad, esta palabra tiene dos significados. En primer lugar quiere decir alguien a cuyos pies (pada) hay muchos Prabhus (término que significa "maestro", que emplean los discípulos de un guru al dirigirse unos a otros). En segundo lugar, significa alguien que se encuentra siempre a los pies de loto de Krisna (el maestro supremo)". (Dasa Goswami, Op. cit., 144).

²⁶ I el biògraf afegeix: "Prabhupada decía: "Yo soy el servidor del servidor de Krisna (...) El no decía "soy el más grande" ni "soy Dios", ni nada de eso...De manera que aunque está claro que era un individuo muy poderoso, muy avanzado espiritualmente, siempre conservó su humildad" (Dasa Goswami, Op. cit., 168).

Un dels altres aspectes del seu caràcter i que curiosament és desenvolupat *in extenso* a la biografia oficial, és aquell que fa referència a les seves, podríem dir-ne, "explosions de mal humor", i que es tradueix en un tracte dur envers els devots²⁷. Malgrat això, la reverència d'aquests cap al mestre no trontollava i entre moltes citacions semblants llegim la següent:

"En un país donde todos eran indios y todos eran devotos, Swa-miji (Prabhupada) seguía siendo único. Ningún otro era tan sencillo, tan serio, tan capaz de penetrar en la falsedad, tan atractivo para el corazón, ni tan absolutamente apegado a Krisna. Ningún otro podía guiarles". (Dasa Goswami, Op. cit., 138).

Srila Prabhupada, en una altra direcció, va complir al peu de la lletra l'ordre que li havia donat el seu mestre espiritual quan li va dir: "Si alguna vez tienes dinero, imprime libros" (Dasa Goswami, Op. cit., XX). I aquesta va ser una de les passions de la seva vida; primer amb la revista *Back to Godhead* i després amb els nombrosos volums que va traduir i publicar. Prabhupada, per anar més ràpid, dictava els textos al dictàfon i com era habitual en moltes de les coses que feia: "El elegía el tamaño del libro, decidía sobre las cuestiones artísticas y daba sugerencias sobre el tamaño de la letra de imprenta, sobre los planes de envíos, sobre distribución a los templos; sobre casi todos los aspectos de las actividades editoriales del B.B.T." (Bhaktivedanta Book Trust) (Dasa Goswami, Op. cit., 281). D'altra banda, la valoració que Prabhupada feia dels seus llibres devia ser molt alta ja que havia dit als devots:

"Mis libros serán los libros de leyes de la sociedad humana para los próximos diez mil años". (Dasa Goswami, Op. cit., 309).

Semblantment, pretenia que els jutges i advocats d'un judici en el qual ISKCON estava acusat de rentar el cervell als seus membres, llegissin la totalitat de la seva obra. Argumentava que: "Aquí está el testimonio (...) De manera que tienen que leer todos los libros (...) Nuestra defensa son ochenta y cuatro tomos" (Dasa Goswami, Op. cit., 323). Una de les seves altres ambicions era la de substituir la literatura mundana per la literatura transcendental, per la qual cosa obligava els devots a realitzar els màxims esforços en la confecció, edició, distribució i venda dels llibres. "Imposible -els deia- es una palabra de un diccionario para tontos" (Dasa Goswami, Op. cit., 183). Finalment, després d'una proesa que va consistir a enllestir en un temps excepcionalment curt els volums del Caitanya Caritamṛta, llegim de nou:

"Srila Prabhupada estaba contento de la sinceridad de sus discípulos. Les había pedido que hicieran 17 tomos en dos meses, y ellos, en lugar de tratar de explicarle por que era imposible aquello, habían tomado la orden tan en serio que no podían concebir que pudieran rechazarla, ni cambiarla, ni modificarla. En lugar de modificar la orden, habían modificado su vida. Habían ido más allá del dominio del trabajo rutinario, para entrar en el de un esfuerzo extraordinario. Con el resultado de que tanto ellos como Prabhupada estaban muy satisfechos" (Dasa Goswami, Op. cit., 288-289).

Un dels missatges nuclears de l'Opus Dei és el que insisteix en la necessitat de santificar el treball, sigui el treball que sigui, i segons els biògrafs de Mons. Escrivá de Balaguer, ell mateix ho va fer de forma contínua al llarg de tota la seva vida. Va ser un treballador incansable, ordenat i puntual, que malgrat el treball intensíssim que desenvolupava no donava mai la sensació d'anar amb presses. I feia la feina -fins i tot feines poc agradables com fregar o fer els llits dels estudiants

²⁷ Quan s'havia de fer la inauguració del temple Krisna-Balaram Mandir de Vrndavana, aquest no estava enllestit del tot, la qual cosa va provocar les ires del swami que ens són descrites així: "¿Dónde está el templo?. Me habíais dicho que ya estaba terminado. Gurudasa, Surabhi, Gunarnava y otros responsables directos no pudieron contestar. Sus rostros palidecieron. Prabhupada estaba furioso: ¿Cómo vais a inaugurar esto? (...) En su cuarto, la cólera de Prabhupada no hizo más que aumentar. Le gritó a Gurudasa por su mala organización. Le gritó a Surabhi. Les gritó a todos. Ni uno se atrevió a proponer nada ni a disculparse. No había nada que hacer sino palidecer y deprimirse" (Dasa Goswami, Op. cit., 260-261).

a les primeres residències de l'Opus- amb alegria, cordialitat, bon humor i entusiasme. Eren també aquestes virtuts les que el feien tan atractiu a la gent. També insisteixen els seus biògrafs oficials en la pobresa del Fundador, que només tenia una sotana, sargida i vella, però "limpíssima y digna" (Bernal, 1976:301), i ell mateix insistia en el tema dient:

"me he dado cuenta de que, efectivamente, soy todavía -a la vuelta de medio siglo de sacerdocio- pobre de solemnidad" (Bernal, Op. cit., 302).

Era la seva una pobresa portada amb "naturalitat", "sense ostentació", una pobresa que "se paladea con alegría" (Bernal, Op. cit., 289) i que, per tant, no li impedia, com s'afanyen a senyalar els seus detractors, viatjar amb Mercedes amb xofer i altres petites comoditats que sembla que agradaven al Padre²⁸.

Pel que fa a la vida quotidiana, era molt exigent amb ell mateix. Així, moltes nits no dormia al llit, sinó a terra, per mortificar-se. Altres, es lliurava a l'oració i podia estar-se hores agenollat resant jaculatòries. En conjunt, doncs, dormia poc i patia d'insomni. Encara hi havia nits que s'autoflagel·lava amb les disciplines i el cilici:

"En su cuarto guardaba el Padre, en una caja, el cilicio y las disciplinas. Impresionaba ese instrumento de flagelación, de cuyos cabos pendían trozos de herradura y cuchillas de afeitar, y puntas remachadas. Lo utilizó a menudo, y vigorosamente, hasta el punto de que las paredes del cuarto de baño estaban salpicadas de sangre (Vázquez de Prada, 1983:161).

Sempre va seguir un programa de vida -"su táctica apostólica" en diu un dels biògrafs-, que consistia en:

"Primero, oración; después, expiación; en tercer lugar, muy en "tercer lugar", acción". (Bernal, Op. cit., 122).

Així, en oració passava les vint-i-quatre hores del dia, i aquest contacte tan estret amb Déu, la Mare de Déu i els sants el feien especialment apte a "iluminaciones, locuciones, intervenciones divinas fuera de lo ordinario (que) le acaecieron ya en los primeros años, en la quietud de una iglesia, otras en el bullicio callejero" (Vázquez de Prada, Op. cit., 24). Amb les imatges sagrades era especialment carinyós²⁹.

Fins aquí alguns trets de personalitat assenyalats pels seus biògrafs. Però, què pensava Monseñor Escrivá de Balaguer d'ell mateix?

"Yo soy -deia- un pobre pecador que ama a Jesucristo, un pobre pecador. Pero mirad: he conocido y tratado a un ejército de personas importantísimas... Pero Fundadores del Opus Dei, hay uno sólo. ¿Padre vuestro?, sí. (...)" (Bernal, Op. cit., 314).

La insistència a dir que era un pecador, un pobre home, "el último trapo sucio de este mundo podrido" (Bernal, Op. cit., 318), l'acompanyava, sovint, amb la metàfora de ser un "borrico que Dios ha querido coger de su mano: *et iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum*" (Ps.

²⁸ Entre els autors i les obres que parlen d'aquestes coses sobresurten: M. Angustias Moreno (1976), *El Opus Dei. Anexo a una historia*, Planeta, Barcelona; Alberto Moncada (1987), *Historia oral del Opus Dei*, Plaza Janés, Barcelona; M. Carmen Tapia (1992), *Tras el umbral. Una vida en el Opus Dei*, Ediciones B, Barcelona; Carlos Albás, *Opus Dei o chapuzas del diablo*, Planeta, Barcelona. Una visió ponderada d'aquest i altres temes la dona Joan Estruch (1993) al seu excel·lent llibre: *L'Opus Dei i les seves paradoxes: un estudi sociològic*, Edicions 62, Barcelona.

²⁹ "En Santa Isabel tenía la comunidad un Niño Jesús de talla, pequeñito. A veces lo pedía a la Superiora; y se lo sacaban por el torno. Se lo llevaba a la casa rectoral; le besaba, le bailaba, le mecía". (Vázquez de Prada, Op. cit., 150).

"El Señor os pedirá cuenta por haber estado cerca de mí. No porque yo sea bueno, sino porque El -no encontró otra cosa peor- me buscó para que se vea que ha sido El quien ha hecho la labor (...) el Señor os pedirá cuenta, porque habeis estado cerca del Fundador. Por lo tanto, tenéis gracia fundacional y, mientras yo viva, sois cofundadores". (Bernal, Op. cit., 315).

I un darrer tret sense el qual el que vinc dient quedaria incomplet, és que Monsenyor Escrivá se sentia per damunt de tot, sacerdot, essent l'essència del sacerdoti el servei cap als altres³¹.

El Fundador de l'Opus Dei va deixar escrita una obra relativament àmplia que inclou el famosíssim *Camino*, i altres llibres com *Santo Rosario*, *Es Cristo que pasa*, *Amigos de Dios*, *Amar a la Iglesia*, *Surco* y *Forja*. Sovint, aquests textos tracten dels seus tres grans amors, que segons Bernal (p. 78) foren: Crist, Maria i el papa.

Si a Monsenyor Escrivá li agradava sentir-se pobre, Víctor Manuel Gómez Rodríguez ho va ser de veritat.

"Yo empecé en mi actual existencia -explicava en una ocasió- caminándome algunos países enteros a pié, sin cinco centavos entre la bolsa, durmiendo por las montañas, envuelto en mis propios trapos para desafiar la plaga, llegando a los pueblos sin dinero, o bien acostándome por ahí, debajo de los aleros de las casas (...); mi Padre que está en secreto, quiso que así empezara (...) a otros les ha tocado empezar así, porque su GURU así lo ha establecido para su bien". (Uzcátegui, 1990:87-88).

I aquestes mateixes mancances econòmiques van fer que escrivís els seus primers llibres sobre caixes de cartró i a la llum de les espelmes. Però aviat va adonar-se que aquestes privacions i penalitats podien esdevenir un bon mitjà de forja i disciplina i acostumat a dormir, durant la iniciació, damunt una taula i tenint per coixí un rajol, va imposar, després, aquesta disciplina als centres de capacitació i de formació de missioners gnòstics. També va practicar dejunis, assanes i "todas las disciplinas krishnamurtianas" per controlar els seus sentits. Com sant Benet es va enfrontar amb el Diable, venent les temptacions que aquest li enviava en forma de dones impúdiques i luxurioses³². Tanmateix, la seva filla Hypatía Gómez de Lozano ens descriu el seu pare en tons més familiars: ell mateix ensenyava a llegir, escriure i sumar i restar als seus fills; li agradava sortir amb la família els caps de setmana i fruit del camp i de l'aire pur com qualsevol altre fill de vef. Però, segons el seu biògraf, no ho era en absolut. Era un home de "consciència desperta" (p. 279), i les autodefinicions que el mateix Mestre donava sobre la seva persona poden sobtar a tots aquells que no són gnòstics. En una ocasió deia:

³⁰ "El burro, animal paciente y sumiso, le recordaba todo un repertorio de trabajo, obediencia fiel a lo sugerido por la gracia, y mortificación silenciosa y escondida (...) Humildemente, al firmar con su nombre, los apuntes personales o las cartas al confesor, solía añadir la sigla "b.s." ("burrito sarnoso"). (Vázquez de Prada, Op. cit., 123).

³¹ "Servir es el gozo más grande que puede tener un alma, y es eso lo que tenemos que hacer los sacerdotes: día y noche al servicio de todos; si no, no se es sacerdote. Debe amar a los jóvenes y a los viejos, a los pobres y a los ricos, a los enfermos y a los niños; debe prepararse para decir la Misa; debe recibir las almas, una a una, como un pastor que conoce su rebaño y llama por su nombre a cada oveja. Los sacerdotes no tenemos derechos; a mí me gusta sentirme servidor de todos, y me enorgullece ese título" (Vázquez de Prada, Op. cit., 109)

³² Vegem la temptació següent en què el Diable el va perseguir en una de les seves vides anteriors. Diu així: "Posteriormente penetró en la alcoba una fémica peligrosamente bella; desnuda se acostó en la cama...Casi desmayada de lujuria, la hermosa me envolvió en sus impúdicos brazos, invitándome a los placeres de la carne...Acostado junto a la bella le demostré mis poderes al Diablo; me dominé a mí mismo...Después me levanté de la cama de placeres; la beldad aquella casi muerta de lubricidad, sintiéndose defraudada me contempló inútilmente". (Uzcátegui, Op. cit., 384).

"... en nombre de la Verdad les digo: ¡SOY EL ARCANGEL SAMAEL!. Si los necios no creen, no me importa; si se rien tampoco me importa. Yo cumplo con decir lo que soy, sin importarme si creen, si no creen, si rien, si dudan. ¡Allá ellos!. A mi lo único que me toca es decir lo que soy cuando se me interroga y enseñar la doctrina que es una orden del Padre, de mi Padre que está en secreto". (Uzcátegui, Op. cit., 167).

O, encara aquesta altra mostra:

"Yo Aun Weor, recibí a mi resplandeciente Dragón de Sabiduría, llamado Samael, Logos del Planeta Marte. Yo soy Kalki Avatara de la Nueva Era Acuaría. Yo soy el Cristo Cósmico de Acuario. Yo soy el Iniciador de la Nueva Era. Yo soy Samael, el Genio Planetario de Marte". (Uzcátegui, Op. cit., 119).

Afirmacions i manifestacions d'aquest tipus són contínues -i variades- a l'obra d'Uzcátegui³³. Però aquesta orientació megalomànica es complementava amb altres estats del Mestre en els quals s'autodefinia com "un cualquiera que nada vale" (p. 213) o parlava de "mi insignificante persona que vale menos que la ceniza de un cigarrillo" (p. 207-208) i encara: "ciertamente yo no soy más que un mísero gusano del lodo de la tierra" (p. 228). Però en contradicció manifesta amb aquestes darreres manifestacions, Uzcátegui, el biògraf, dedica nombroses pàgines del llibre a descriure les capacitats taumatúrgiques del Mestre: els miracles que va fer són variadíssims i inclouen tota mena de guaricions miraculoses, ressuscitar morts, tenir premonicions infal·libles, endevinar coses a milers de quilòmetres, etc.. Un dels altres temes sobre els quals hi ha una informació també abundantíssima és el de les vides passades de Samael Aun Weor i les seves múltiples reencarnacions, que ell deia recordar de forma vívida i directa.

Samael Aun Weor, finalment, va deixar una obra escrita abundant:

"más de sesenta obras, conectadas las unas con las otras... y en los cuales (volúmenes) cada palabra y cada letra tienen un lugar y un sentido matemáticamente establecido y extraordinariamente lógico". (Uzcátegui, Op. cit., 36).

Malgrat que ell mateix afirmava que no havia llegit mai res d'antropologia, ni sobre cosmologia, etc., tenia la immensa sort d'haver-ho viscut tot directament en altres vides i aquesta experimentació directa del passat li permetia de dir que:

"Mi deber es dar testimonio de todo aquello que he visto y oído: la humanidad necesita con urgencia una orientación legítima". (Uzcátegui, Op. cit., 148).

5. Els darrers temps: la mort i la successió

Segons Santiago de la Voràgine, uns monjos van tenir revelacions de la mort de Benet de Núrsia. Van veure un camí encatfat i profusament il·luminat que sortia de la cel·la del sant i es perdia pel firmament i van intuir que aquest se n'aniria al cel per allí. Però el mateix sant Benet va predir la seva mort sis dies abans que es produís i va disposar-ho tot per a l'enterrament. Les febres es van fer cada cop més intenses fins que "en braços dels seus deixebles que li sostenien els membres esllanguits, dret i amb les mans alçades al cel exhalà el darrer sospir enmig de la pregària

³³ Una darrera citació. Diu així: "Sabed que yo, Samael Aun Weor, soy vuestro avatara, soy vuestro Buddha Maitreya, y he descendido de los mundos superiores para ayudarlos. Estoy con vosotros, invocadme cuando vosotros me necesiteis; ningún trabajo cuesta a vosotros concentraros en mí e invocarme (...) Yo descendí para ayudarlos, descendí de los mundos superiores para trabajar por vosotros, para servirlos (...) No estais solos, os repito; estoy yo con vosotros en Espíritu y en Verdad. ¡Que lo oigan los siglos! ¡Que lo escuchen las edades! ¡Estoy con vosotros en Espíritu y en Verdad! (...) Cada vez que vosotros pensais en mí, yo estoy con vosotros, y estaré con vosotros hermanos, hasta la consumación de los siglos. (Uzcátegui, Op. cit., 353).

(Sant Gregori, 1989:117). Un cop mort, va continuar fent miracles, sobretot a la gruta de Subiaco, on havia viscut una vida d'asceti i sacrifici.

També Bernat de Claravall va tenir premonicions de mort, quan una vegada que estava greument malalt va caure en èxtasi i va contemplar la seva ànima que compareixia davant el tribunal diví. Semblantment, quan va notar que se li acostava l'hora va deixar un testament espiritual als seus monjos en què els exhortava a la caritat, la humilitat i la paciència. El matí del 20 d'agost de 1153, moria Bernat a l'edat de seixanta-tres anys i rodejat dels seus monjos de Claravall. Molt aviat hom sol·licitava la canonització i Godofred d'Auxerre, el seu secretari i successor, va enllestir una biografia oficial per afavorir-la. També cal dir, com indica Leclercq, que a la mort del Dr. Melifluus, la seva obra es va debilitar i la prosperitat material va fer disminuir la vitalitat espiritual del Cister.

En un apartat anterior havíem deixat Baha'u'lláh vivint el desterrament a la ciutat-presó d'Akka. Però en els darrers anys de la seva vida les autoritats li van alleugerir les condicions del confinament, permetent-li d'instal·lar-se en una finca rodejada de jardins -Bahjí- que el seu fill, Abdu'l Bahá, havia llogat per a ell i la seva nombrosa família. Allí va viure dotze anys, escrivint i rebent els nombrosos pelegrins baha'is que el visitaven. El dia 29 de maig de 1892, als 75 anys, es va morir i la finca fou adquirida per la comunitat baha'i, que va fer de la casa i, sobretot, de la tomba de Baha'u'lláh un lloc de pelegrinació mundial. En els testament, Baha'u'lláh designava Abdu'l Bahá, el seu primogènit, com a successor i guia del moviment. Però un germanastre d'aquest, envejós de l'alt lloc que pertocava al "Pastor del seu ramat" (Honnold, 1986:4), va intentar endegar i atiar un moviment cismàtic, que no va reeixir. La fe Baha'i, doncs, es va estendre arreu del món sota el guiatge d'Abdu'l Bahá, el successor legítim.

Charles Taze Russell va morir, com qui diu, predicant. Malgrat que envellia ràpidament i que es trobava en una situació de notable incomoditat física, a la tardor de 1916 va sortir per efectuar una nova gira de conferències que tenia emparaulada. Ell mateix sabia que no viuria massa mesos més i així ho anava comunicant a alguns dels seus col·laboradors més íntims. A San Antonio, Texas, va pronunciar el seu darrer discurs i quan precipitadament retornava a Brooklyn, va morir, al tren, el 31 d'octubre de 1916, als 64 anys d'edat. La tristesa que la seva mort va causar en els seus ja molt nombrosos seguidors, no va impedir que immediatament esclatés una lluita per la successió a la presidència dels Estudians de la Bíblia. En aquesta rivalitat, es van enfrontar el "jutge" Rutherford i Paul S.L. Johnson, que segons les fonts oficials era "un judío que había abandonado el judaísmo y se había hecho ministro luterano antes de llegar a conocer la verdad de Dios (Anuario, 1975:88). Segons aquestes mateixes fonts, Johnson cobrava el càrrec de Russell des de feia temps³⁴ i vivia a Londres essent responsable de l'àmbit britànic. La lluita pel poder entre els dos homes va durar més de dos anys i va ser extraordinàriament virulenta enfrontant les diferents congregacions en dos bàndols irreconciliables. Finalment, Rutherford va guanyar la batalla i Johnson va organitzar el seu propi grup de seguidors a Filadèlfia, Pensilvània. Allí va exercir de "Gran Sumo Sacerdote de la Tierra" fins a la seva mort. Els seus seguidors es van dividir en una multitud de grups cismàtics i sectaris, fins quedar totalment esborrats de la faç de la terra.

Brahma Baba "en els darrers anys va entrar en un estat de molt silenci i quan feia les coses ho feia amb molta delicadesa". Caminava suau per no fer mal a la terra i desprenia llum, dolçor i harmonia. La nit que morí havia donat la classe nocturna com de costum. Va anar a reposar i va abandonar el cos amb molta pau i tranquil·litat. Això s'esdevenia l'any 1969 i Prajapita Brahma comptava amb 93 anys de vida. En el seu funeral no van haver-hi llàgrimes com ell mateix havia

³⁴ Johnson, segons el testimoni d'una dona, havia dit: "Hermana, sabemos que es posible que el hermano Russell muera en cualquier momento, pero no es necesario que los hermanos estén en temor cuando eso suceda. Yo puedo ocupar su lugar y encargarme inmediatamente de las cosas sin que la obra tenga que detenerse". (Anuario, Op. cit., 89).

demanat. Dadi Prakashmani, una de les estudiants fundadores que havia estat al seu costat des de 1937, el va succeir al front de Brahma Kumaris, com estava previst.

Srila Prabhupada va patir una llarguíssima malaltia que el va portar a un debilitament corporal extrem. Com que no tenia fe en els metges es diagnosticava ell mateix i, per exemple, si una medicina tenia el gust amarg o senzillament li resultava desagradable, deixava de prendre-la. Llavors manava als devots que li fessin massatge i que cantessin el Maha-Mantra Hare Krisna. "En realidad -deia- poco importa si muero inmediatamente. He dado las bases de todo, y ahora, solo con llevar bien las cosas y seguir todos los programas que yo he comenzado, todo irá bien" (Dasa Goswami, 1986:325-326). En el seu testament, anomenava els membres del Governing Body Center (GBC) com a màxima autoritat d'ISKCON i deixava escrita la seva voluntat sobre els afers materials, organitzatius i espirituals del moviment. Prabhupada residia a Vrndavana i entre les darreres coses que va demanar fou que el portessin a l'indret on neix el Ganges i també es va fer passejar en un carro de bous. Tanmateix, en els darrers temps es va tornar més humil del que havia estat habitualment i es penedia del seu orgull i de les ofenses que havia comès³⁵. I així, rodejat dels seus deixebles que cantaven, incansablement, els sants noms de Déu, va morir el 14 de novembre de 1977 en el Krisna-Balaram Mandir de Vrndavana. En difondre's la notícia pels temples d'ISKCON -que portaven dues setmanes resant les vint-i-quatre hores del dia- "aquellos que conocieron y amaron a Srila Prabhupada fueron presa de un terrible dolor incontrolado" (Dasa Goswami, Op. cit., 361).

Monsenyor Escrivá patia de diabetis i, segons els seus biògrafs, havia ofert la vida a Déu per superar la difícil crisi que travessava l'Església. Després d'un esgotador viatge per Amèrica del Sud, la seva salut es va debilitar i ell mateix n'era ben conscient: "Tengo ya setenta y tres años. Los voy a cumplir dentro de unos días, y estoy para irme de este mundo" (Vázquez de Prada, 1983:467); o bé aquesta altra citació encara més explícita: "Yo pido a Dios que me lleve, por la Iglesia; aquí ya no hago más que estorbar, y en el cielo podré ayudar mejor" (Vázquez de Prada, Op. cit., 477). D'altra banda, estava tranquil pel bon ritme de les obres de Torreciudad i Cavabianca. I així el va sorprendre la mort, conseqüència d'un atac cardíac com el que havia sofert el seu pare. A la missa exequial, Don Alvaro del Portillo, el successor indiscutible del fundador, comentava:

"Muchas veces el Padre, antes de morir, decía: hijos míos o hijas mías, cuando yo muera no ha de pasar absolutamente nada. Y eso es lo que nos pide a nosotros. El dolor lo tenemos dentro y no lo podemos suprimir, no lo podemos borrar; pero quiere que sigamos el camino que nos ha marcado: bien apiñados, formando una familia bien unida por ese espíritu que nos ha dejado el Padre: un espíritu que es más poderoso que los lazos de la carne". (Vázquez de Prada, Op. cit., 488).

A la seva tomba només hi ha una inscripció, "El Padre", i immediatament després de l'òbit es va iniciar el procés de beatificació que va culminar al mes de maig de 1992.

Samael Aun Weor, com Prabhupada, va patir una llarga malaltia que el va dur a desencarnar el mateix any que aquest. Uzcátegui ho explica així:

"Los tres últimos meses del año 1977 se convirtieron en un dolorosísimo Via Crucis para el Avatara de Acuario. No abundaremos en los espantosos dolores que sacudieron el cuerpo físico de este Tribunal Crístico del siglo XX (...) empero si queremos testimoniar en este epílogo la tremenda fuerza de voluntad con la que el Maestro soportó aquellos días que parecían hacerse más bien siglos o eternidades". (Uzcátegui, 1990:650).

³⁵ "Cuando Prabhupada comenzó a rogar a sus hermanos espirituales que le perdonasen, protestaron: "Tú eres el líder eterno -afirmó uno de ellos-. Tú mandas en nosotros, tú guías y riñes". Perdonad todas mis ofensas -repetía Prabhupada- Me enorgullece de toda mi opulencia". (Dasa Goswami, Op. cit., 355).

També Samael, conscient del seu estat, deia als seus deixebles: "No se aferren a mi maltrecho cuerpo, aferraos a mi cuerpo de doctrina" (p. 650). Tanmateix, preveia el cisma que es va produir després de la seva mort i també el seu retorn:

"Permaneced firmes. Yo siempre estaré con vosotros. Mi retirada es temporal. Habrá confusión entre los hermanitos. Lucharán por el poder y por el dinero. Pero yo volveré, tengo una momia egipcia en perfecto estado de conservación y la utilizaré para llevar a cabo el plan de salvación mundial". (Uzcátegui, Op. cit., 650-651).

I així, el 24 de desembre de 1977, cap al tard i després d'haver-se produït un seguit de fenòmens sobrenaturals, Samael Aun Weor es desencarnava. Després de ser incinerat va començar, com ell mateix havia predit, una lluita pel poder protagonitzada per la seva esposa d'una banda, la seva filla Hypatía per una altra i un deixeble directe del Mestre, que és el tercer en discòrdia. Les escissions cismàtiques que això va suposar dins Gnosis han continuat presents fins als nostres dies.

6. A manera de conclusió

Acabem d'arribar al final del nostre recorregut i és ara, precisament, quan se'ns plantegen tot un seguit d'interrogants i de preguntes que seria convenient de contestar. Malgrat que no ho farem, bàsicament per motius d'espai, sí que deixarem plantejats alguns dels possibles eixos de reflexió i de debat que es deriven de les pàgines anteriors.

1/ Possiblement, una primer aproximació genèrica podria consistir a verificar si el patró-tipus estàndard sobre els líders sectaris que seguint Pepe Rodríguez hem presentat a les primeres pàgines, és cert o no és cert. Segons el meu parer, i tenint en compte les coses que hem dit, penso que molts dels aspectes i trets que defineixen el model s'acompleixen amb una relativa fidelitat. Per exemple, els trets caracteriològics megalomaníacs i paranoics acostumen a ser freqüents; també apareixen les exigències de fidelitat dirigides a seguidors i deixebles portades als seus extrems; sentir-se cridats a un destí sobrehumà és un altre fet que es repeteix en tots i cadascun dels casos, així com el freqüent desig d'enriquir-se i que, segons se'ns diu, estaria motivat per afavorir l'expansió del moviment, etc. Però penso, també, que el model descrit no és exclusiu de l'àmbit sectari sinó que podem trobar-lo encarnat, amb més o menys precisió, en tot un seguit de figures o d'imatges d'autoritat a diferents àmbits. Per exemple, els comportaments de determinats presidents o secretaris de partits polítics; no reflecteixen els mateixos trets, o molt semblants, als que apareixen en el model del líder sectari?; no llegim en els diaris informacions sobre líders polítics o caps d'estat, tant dels anomenats països del tercer món com del primer, en què aquests s'han esquistat en el poder gràcies a l'obediència cega que han exigit als seus subordinats i han fonamentat el seu lideratge en una suposada missió transcendent a la qual són cridats pel destí o per la història? O sense anar tan lluny, la megalomania paranoica no afecta determinats càrrecs universitaris amb els quals hom manté contactes professionals més o menys constants?; o encara, no hi ha caps de personal d'empreses o institucions que exigeixen unes fidelitats o unes prestacions personals als subordinats que van molt més enllà de l'estricta relació professional? Sintetitzant: el model "sectari" funciona en força altres contextos on l'autoritat s'exerceix sense massa limitacions ni restriccions, i aquests contextos ultrapassen àmpliament el món de les institucions sectàries i religioses que són les que aquí ens han ocupat.

2/ Una segona forma d'aproximació teòrica al tema, i que encaixa potser millor amb el tipus de tractament que nosaltres hem privilegiat, fa referència al mateix patró-tipus unitari que ens ha

permès comparar les vuit biografies del corpus. Es evident que els paral·lelismes que existeixen a nivell d'estructura narrativa no són atribuïbles a l'atzar i sí a un desig d'amotllar les biografies dels fundadors a una carcassa pre-existent que té uns components atemporals i mífics de primer ordre. Per dir-ho en paraules que estan de moda, ens trobem davant un procés d'"invenció del líder" o de "producció social" d'aquest que es fonamenta en un tipus de plantejament circular i tautològic de l'estil següent: "Només poden ser líders i fundadors religiosos aquells personatges la vida dels quals aconsegueix i s'amotlla a un seguit de requisits, i, complementàriament, només aquells individus que aconsegueixen aquests requisits seran percebuts com a fundadors d'institucions o de sectes religioses". Acceptada aquesta lògica social específica, hom ha d'adaptar obligatòriament la vida del fundador al model canònic i al patró ideal, si vol que aquest sigui reconegut com a tal en el context de la nostra cultura. Sovint, en llegir i rellegir les vides dels personatges que componen el corpus de base, he pensat que ens trobem davant d'un tipus de narracions bàsicament iniciàtiques que tenen un objectiu central molt explícit: explicar-nos una elecció i una vocació que, com en la immensa majoria dels casos d'eleccions profètiques o xamàniques, és percebuda per l'interessat com una càrrega feixuga i no desitjada, però que serà duta a terme rigorosament i fidelment perquè així ho ha determinat la voluntat divina. A més a més, aquesta lectura sacralitzada de la vida del líder esdevé un estri de legitimació social, i el missatge que se'n desprèn queda fixat a la memòria social d'aquells als quals va dirigit. El preu a pagar pels aspirants a fundadors és la relativa rigidesa del model de base que admet poques variacions, ja que com assenyala Joan Josep Pujadas, en un text que analitza un fenomen semblant al nostre, és a dir, l'amotllament de la biografia d'un xaman africà al patró mític de la seva cultura ewondo:

"Esta narración iniciática condensa dos dimensiones bien diferenciadas, una de ellas es de carácter biográfico, pues se trata del relato de acontecimientos que se insertan en un tiempo histórico; la otra dimensión es de carácter mítico, en la medida en que el lenguaje de lo vivido y de lo experimentado por Mba Owona (el protagonista de la narración) se somete a las leyes estructurales de la memoria colectiva en la que él, como individuo, juega un rol prefijado, perfectamente identificable y socialmente relevante en el inconsciente comunitario. El papel del mito en esta narración no es la de incorporarse explícitamente en forma de secuencias míticas aislables y separables del conjunto del relato, sino que funciona como estructura narrativa, organizando y dando coherencia a la experiencia personal. El mito sirve aquí de mediador, en la medida en que permite la representación social de la experiencia individual. (Pujadas, J.J., 1992:10).

Aquesta mateixa constatació ens planteja alguns nous interrogants: per exemple, d'ençà quin moment els esdeveniments, vivències i visions retrospectives relacionades amb la vida del fundador, són reinterpretades a partir del model mític?; aquest procés de construcció cultural i religiosa de l'heroi fundador, és planificat i conscient, o pel contrari, hi funcionen elements que en podríem dir d'inèrcia cultural?; en el cas que el procés sigui planificat i conscient, quin paper juga el mateix protagonista en aquesta mena d'autodivinització? Aquests aspectes, i d'altres que hi són relacionats, ens porten directament al tercer enfocament possible del tema: l'anàlisi del carisma.

3/ El caràcter magnètic, hipnòtic i en definitiva carismàtic de determinats individus ha merescut l'atenció de nombrosos pensadors, i seguint Ch. Lindholm (1992) podríem parlar de tres grans aproximacions clàssiques sobre el tema.

La primera és la de F. Nietzsche, per a qui hi ha homes singulars, inexplicables i superiors a tota la resta, que amb el seu caràcter apassionat, vital i contradictori s'imposen a la massa amorfa que necessita la seva direcció, el seu geni i la seva autoritat per guiar-se en la vida. El superhome, amb els nous valors que comporta, és l'objecte de nombroses reflexions que hom pot trobar a *El nacimiento de la tragedia, Así habló Zaratustra* i a l'obra pòstuma *La voluntad de poder*.

Deutor directe de Nietzsche és Max Weber, que fou el primer a introduir la noció de "carisma" a les ciències socials. Weber desenvolupa els seus punts de vista en el tractament d'una

de les formes de dominació, que anomena dominació carismàtica (1969:193 i ss.). Aquesta dominació cristal·litza, segons l'autor, en aquella frase que diu:

"estaba escrito, pero yo en verdad os digo"; el profeta genuino, como el caudillo genuino, como todo jefe genuino en general, anuncia, cree, exige nuevos mandamientos en el sentido originario del carisma: por la fuerza de la revelación, del oráculo, de la inspiración o en méritos de su voluntad concreta de organización, reconocida en virtud de su origen por la comunidad de creyentes, guerreros, prosélitos u otra clase de personas. El reconocimiento crea un deber". (1969:195).

D'altra banda, segons Weber, la dominació carismàtica s'oposa a totes les altres -la burocràtica, la tradicional, la patriarcal, etc.- perquè "es específicamente irracional en el sentido de su extrañeza a toda regla" (Weber, Op. cit., 195). Es una relació basada, exclusivament, en llaços personals i emocionals. I són precisament aquests darrers aspectes els que donen peu a la tercera interpretació del carisma; la que ens ofereix Sigmund Freud. Per a Freud, el líder carismàtic no és més que l'encarnació del pare primari, temut però alhora adorat, que obliga a recapitular una forma de dependència infantil. En paraules sintètiques de Lindholm:

"Para Freud el líder es pues la encarnación de la experiencia infantil del "temido padre primario", a quien cree sobrehumano, rebosante de energía sexual y dotado de poder absoluto. En la teoría freudiana, este individuo sirve literalmente como superyó externo de los miembros de la multitud, liberando a los seguidores de la espantosa responsabilidad de autorregulación al brindarles una voz autoritaria y severa que deben obedecer". (Lindholm, 1992:82).

Quina és d'aquestes tres imatges -la nietzscheana, la weberiana o la freudiana- la que explica millor la relació carismàtica que s'estableix entre el fundador i els adeptes en l'àmbit de les institucions religioses? La contestació a aquest interrogant darrer, penso que passa, necessàriament, per les entrevistes sistemàtiques amb els membres dels grups esmentats, que són els que més ens poden ajudar a resoldre la incògnita. Però això caldrà fer-ho en una ocasió propera.

BIBLIOGRAFIA

AUN WEOR, S.

1987 *Las tres montañas*. Barcelona, Ediciones de Carf.

BERNAL, S.

1976 *Mons. Josemaría Escrivá de Balaguer. Apuntes sobre la vida del Fundador del Opus Dei*. Madrid, Rialp.

BROCA, S.

1990 *Historia de la Filosofía*. Edicions de la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona, Univ. de Barcelona.

COHEN, B./PRABHUPADA A.C.B.S.

1991 *Preguntas perfectas. Respuestas perfectas. Conversaciones entre Su Divina Gracia A.C.B. Swami Prabhupada y Bob Cohen, voluntario de la Peace Corps en la India*. Los Angeles, Sidney... Barcelona, The Bhaktivedanta Book Trust.

COMUNIDAD INTERNACIONAL BAHÁ'Í.

1992 *Bahá'u'lláh*. Barcelona, Editorial Baha'i de España.

GOSWAMI SATSVARUPA DASA.

1986 *Prabhupada. Construyó una casa en la que puede vivir el mundo entero.* Madrid, Paris... Bhaktivedanta Book Trust.

GRANT, M. (MUKUNDA DASA).

1980 "Prólogo", a PRABHUPADA, A.C.B.S., *La ciencia de la autorealización.* Los Angeles, Bombay... Bhaktivedanta Book Trust.

GREGORI EL GRAN, Sant.

1989 "Vida i miracles del venerable abat Benet", a *Diàlegs*. Vol I (Trad. Narcís Xifra i Riera), Barcelona, Fundació Bernat Metge.

HONNOLD, A.

1986 *Relatos de la vida de Abdu'l Bahá.* Barcelona, Editorial Baha'i de España.

LECLERQ, J.

1990 *San Bernardo, monje y profeta.* Madrid, Bac popular.

LINDHOLM, Ch.

1992 *Carisma. Análisis del fenómeno carismático y su relación con la conducta humana y los cambios sociales.* Barcelona, Gedisa.

PUJADAS, J.J.

1992 "Memoria colectiva y discontinuidad. La construcción social de las identidades culturales", a *Papers d'Antropologia*. Tarragona. Arxiu d'Etnografia de Catalunya.

RODRIGUEZ, P.

1984 *Esclavos de un mesías. Sectas y lavado de cerebro.* Barcelona, Elfos, Temas de actualidad.

1985 *Las sectas hoy y aquí.* Barcelona, Tibidabo ediciones.

1988 *La conspiración Moon.* Barcelona, Ediciones B.

1989 *El poder de las sectas.* Barcelona, Ediciones B.

1991 *Traficantes de esperanzas.* Barcelona, Ediciones B.

SALARRULLANA, P.

1989 *Las sectas. Un testimonio vivo sobre los mesías del terror en España.* Madrid, Ediciones temas de hoy.

TESTIGOS DE JEHOVA

1975 *Anuario de los Testigos de Jehová para 1975.* New York. Watch Tower.

UZCATEGUI, O.

1990 *Samael Aun Weor, el hombre absoluto.* Madrid, Edición del autor.

VAZQUEZ DE PRADA, A.

1983 *El fundador del Opus Dei. Mons. Josemaría Escrivá de Balaguer (1902-1975).*
Madrid, Rialp.

VORAGINE, S. de la

1982 *La leyenda dorada* (2 vols.), Madrid, Alianza forma.

WEBER, M.

1969 *Economía y sociedad.* México, F.C.E.